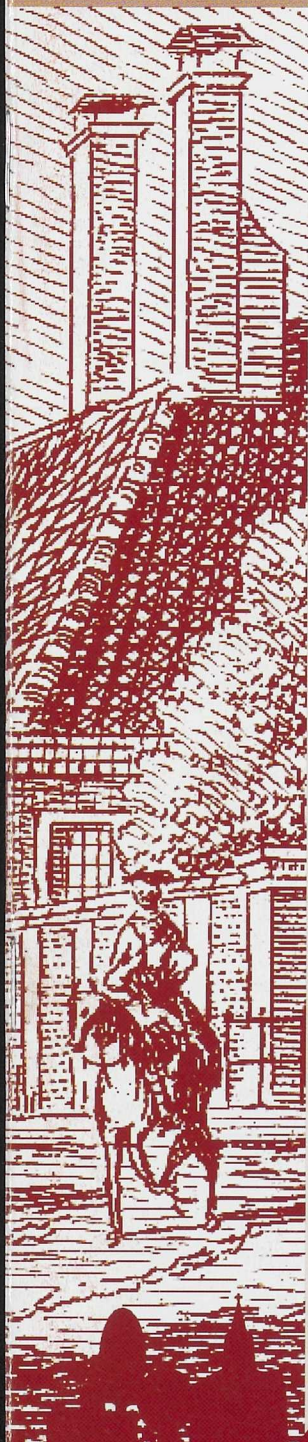

HeerlijkHeden

Kwartaalblad van de Vereniging Oud Heemstede-Bennebroek

Bestuur

drs. G. Brand, voorzitter
 J.M.M. Balink, vice-voorzitter
 A.J.M. van Unnik, secretaris
 A. Koopman, penningmeester
 mw. M. van Donge-Last,
 ledenadministratie
 mw.A.J.M. Kroon-van Helden,
 webmaster en archiefbeheer
 mw. M.W. Meyer-Wijnaendts

Secretariaat

A.J.M. van Unnik
 Lage Duin 66
 2121 CH Bennebroek
 telefoon: 023 584 64 12
 e-mail: vanunnik@ilse.nl

Ledenadministratie

mw. M. van Donge-Last
 Oude Posthuisstraat 7
 2101 RA Heemstede
 telefoon: 023 529 07 13
 e-mail: vandonge@zonnet.nl

Website

www.oudheemstede-bennebroek.nl

De naam van ons blad

HeerlijkHeden is sinds 1999 de naam van ons blad. Het verwijst naar de heerlijkheden Heemstede en Bennebroek, die in de voorbije eeuwen onder het gezag van een heer (van Heemstede, van Bennebroek) stonden. De dubbele betekenis, die de naam krijgt door de H twee keer als hoofdletter te schrijven, is dat het ook 'heden' nog heerlijk is in deze plaatsen te wonen. Het silhouet geeft een aantal gebouwen van Bennebroek en Heemstede weer.

Redactie HeerlijkHeden

drs. M. van Bourgondiën
 mw. drs. M.L.C. van Buuren
 mr. F.Th.J. Harm
 J.L.P.M. Krol
 mw. drs. P.M. van der Vorst

Redactieadres

F.Th.J. Harm
 Adriaan Pauwlaan 7
 2101 AH Heemstede
 telefoon: 023 528 07 40
fransharm@hotmail.com

Evenementencommissie

mw.A. van Amerongen-Braam
 mw. E. van Bommel-Noorman
 van der Dussen
 mw. T. Jonckbloedt
 mw. T. Mascini-Maartense
 mw. M. van Donge-Last

Historische informatie

J.L.P.M. Krol
 Johannes Verhulstlaan 26
 2102 XT Heemstede
 telefoon: 023 528 29 77
 e-mail: jlpmkrol@tiscali.nl

INHOUD

	blz.
• Jaarprogramma 2006	2
• Verslag van de algemene ledenvergadering	3
• Verslag premie-avond 2005	4
• Van het bestuur	8
• Reactie VOHB op ontwerpbestemmingsplan Bennebroek	11
• Tentoonstelling historie van de Amsterdamse Waterleidingduinen	12
• Verkoop historische voorwerpen Haarlemmermeer	13
• Oud-Bennebroek in schilderijen	14
• Historische actualiteiten	15
• Welgelegen en Weg- en Landzicht	18
• Heemstedse Apotheek 75 jaar	21
• Bakkerij Dijkstra 1938-1965	24
• Herinneringen aan de wasserijen aan de Blekersvaart	27
• Buurtschap 'Het Crayenest' (15e – 19e eeuw)	31
• Nollenburg, het verhaal van een verdwenen hofstede, deel I	35
• Nieuwe Leden	44
• Uit voorraad leverbaar	45

*Illustratie voorzijde:
uitzicht vanuit de
molen van Höcker.
(Foto: Cees Peper.)*

JAARPROGRAMMA 2006

De leden van de evenementencommissie (vermeld aan de binnenzijde van de omslag van dit nummer) willen ook van 2006 weer een goed cultureel jaar maken! We hebben het volgende op het programma staan:

Kleine excursie

Zaterdag 22 april om 11.00 uur is er een kleine excursie naar de Stichting Epilepsie Instellingen Nederland (SEIN), het terrein van 'Meer en Bosch' met de ingang aan de Meerweg. Onder leiding van dhr. Van Wijk bezoeken we de Irenekapel en de nog resterende mooie gebouwen op het terrein. De kosten voor de excursie bedragen € 2,50. U kunt zich alleen telefonisch opgeven bij: Eveline van Bommel: 023-5282659.

Ledenvergadering

Op 11 mei is de algemene ledenvergadering in de burgerzaal van het Raadhuis te Heemstede. De avond wordt opgeluisterd met een lezing.

Grote excursie

Zaterdag 2 september: dit jaar hebben we gekozen voor de mooie stad Den Bosch. We zijn druk bezig met de voorbereiding van de dag. Er staan ons in ieder geval een mooie stadswandeling en boottocht te wachten. Het wordt vast weer een geslaagde dag!

Premieavond

Eind november zal er weer een premieavond plaats vinden. Nadere gegevens volgen.

Noteert u alvast de volgende data in uw agenda:

- 22 april: kleine excursie naar SEIN/Meer en Bosch
- 11 mei: algemene ledenvergadering en lezing
- 2 september: jaarexcursie naar Den Bosch
- Eind november: premie-avond.

Namens de
evenementencommissie,

Theo Jonckbloed

*Het oude Herenhuis
van de voormalige
buitenplaats
Meer en Bosch.*

VERSLAG VAN DE ALGEMENE LEDENVERGADERING (ALV) VAN DE VERENIGING OUD HEEMSTEDEN- BENNEBROEK

op donderdag 8 december 2005 in gebouw Het Trefpunt te Bennebroek
Aanwezig: ca 120 leden en belangstellenden

1 Opening door de voorzitter, drs G. Brand.

De voorzitter opent de vergadering en heet de aanwezigen welkom; hij stelt vast dat er een goede opkomst is van ca 120 leden en andere belangstellenden.

2 Verkiezing van een lid van het bestuur.

Het bestuur heeft ter verkiezing van een nieuw bestuurslid van de VOHB (in de vacature ontstaan door het vertrek van de heer Hans Krol) aan de ALV voor verkiezing voorgedragen mevrouw M.W. Meyer-Wijnaendts uit Bennebroek. Mevrouw Meyer introduceert zichzelf in een korte toespraak aan de ALV; zij is in het verleden werkzaam geweest als docente Engels en heeft tijdens een langdurig verblijf in Engeland onder meer kennis gemaakt met de Heritage Trust, die zich op voorbeeldige wijze inzet voor het behoud van het historisch erfgoed in Engeland. Mede daardoor heeft zij belangstelling gekregen voor het behoud van het erfgoed in Nederland in het bijzonder in de gemeenten Heemstede en Bennebroek.

De Vergadering bekrachtigt het bestuursvoorstel om over te gaan tot verkiezing van mevrouw Meyer met applaus.

3 Rondvraag.

Van de rondvraag wordt geen gebruik gemaakt.

VERSLAG VAN DE PREMIE-AVOND VAN DE VERENIGING OUD HEEMSTEDEN-BENNEBROEK

op donderdag 8 december 2005 in gebouw Het Trefpunt te Bennebroek
Aanwezig: ca 120 leden en belangstellenden.

Na een korte introductie door de voorzitter, drs G. Brand, houdt mr. W.M.N. Eggenkamp, directeur van Stadsherstel Amsterdam NV een lezing over verschillende aspecten van de werkzaamheden van zijn organisatie en over de waarde daarvan voor het stadsherstel in Amsterdam. Hij doet dit aan de hand van dia's met een uitgebreide toelichting. De stad Amsterdam heeft een rijke historie die nog steeds zichtbaar is, en met name uit de Gouden Eeuw zijn vele monumentale gebouwen bewaard gebleven. Amsterdam is in dat opzicht te vergelijken met steden als Venetië, Praag en Rome. De stad is, anders dan vele andere historische steden, nauwelijks geschonden door de Tweede Wereldoorlog. Na de Tweede Wereldoorlog, met de opkomst van de 'cityvorming', was er een sterk verminderde aandacht in de stad voor het behoud van het historisch erfgoed; veel gebouwen stonden op de nominatie om gesloopt te worden onder meer voor de aanleg van vierbaanswegen dwars door de stad. Een deel van de Jodenbreestraat en de huidige Wibautstraat zijn voorbeelden van deze kaalslag. Een aantal notabelen (directeuren van banken, verzekeringsmaatschappijen en ook politici uit het stadsbestuur zelf) hebben 50 jaar geleden het initiatief genomen om te komen tot de NV Stadsherstel Amsterdam met als doel om panden op te kopen, te verbouwen en te verhuren. Uiteraard met als achterliggende gedachte om deze te redden voor sloop of aantasting van het uiterlijk. De NV is begonnen met één pand en bezit er momenteel meer dan 1400, waaronder niet alleen monumentale woonhuizen, maar inmiddels ook een tiental kerken en andere gebouwen, die dienst doen als bedrijf, horecavoorziening etc. De meeste van deze gebouwen liggen in het centrum van Amsterdam, maar geleidelijk strekken de activiteiten van de NV zich ook uit naar andere stadsdelen en zelfs daarbuiten. Het uitgangspunt van de NV is niet het verkopen van de gerestaureerde panden, maar het behouden in eigen beheer; dit laatste heeft mede te maken met de wens om invloed te hebben op het uiterlijk van bepaalde Amsterdamse buurten. De NV heeft daartoe nogal wat hoekpanden in zijn bezit. Het bezit van hoekpanden geeft de mogelijkheid om bepaalde gevelwanden te 'onderbreken', waardoor al te grote massaliteit in nieuwbouw wordt voorkomen. De heer Eggenkamp gaat verder in op de financiering van de activiteiten van de NV Stadsherstel; hij geeft aan dat uiteraard subsidies van belang zijn om dit werk te kunnen doen, alsmede een goede samenwerking met het stadsbestuur. In de geschiedenis van de NV zijn vijf perioden van ca. 10 jaar te onderscheiden: eerst het aankopen van individuele panden, vervolgens het aankopen van delen van straten en hoekpanden in de Vijzelstraat en de Herengracht. Daarna het verwerven van gehele delen van de stad, en vervolgens – halverwege de tachtiger jaren – straten als de Kadijken. Momenteel wordt niet alleen gekeken naar panden met een woonfunctie maar ook naar andere, die bijvoorbeeld een kantoorfunctie kunnen hebben of de al eerder genoemde kerken. Aan het eind van zijn inleiding maakt de spreker zijn gehoor attent op de

mogelijkheid om lid te worden van de Vereniging van Vrienden; de gelden die uit deze vereniging voortkomen worden gebruikt voor verfraaiingen die niet op een andere manier zijn te realiseren. Deze vereniging heeft 2300 leden, maar nieuwe aanmeldingen zijn uiteraard meer dan welkom.

De voorzitter overhandigt de spreker een exemplaar van deel I van *Monumenten van Heemstede en Bennebroek* en dankt hem voor zijn boeiende inleiding met vele toepasselijke dia's van de situatie 'voor en na behandeling'. De leden betuigen hun instemming met deze woorden door een hartelijk applaus.

Na de pauze wordt het tweede deel van het boek *Monumenten van Heemstede en Bennebroek* gepresenteerd. De voorzitter van de redactiecommissie, Frans Harm, geeft in het kort aan hoe de totstandkoming van dit boek – overigens onder grote tijdsdruk – is verlopen. Vervolgens reikt de voorzitter van de VOHB het eerste exemplaar uit aan wethouder Gerard Braam van Bennebroek. In zijn begeleidende toespraak merkt hij onder meer op dat de publicatie van dit monumentenboek past in de traditie van de VOHB om er alles aan te doen om de bewoners van de twee dorpen zich bewust te laten zijn van het historisch erfgoed dat aldaar nog zichtbaar is. Het past ook goed in de actualiteit, nu in deze regio maatschappelijke en politieke ontwikkelingen de discussie over de bestuurlijke toekomst van Zuid-Kennemerland in een stroomversnelling hebben gebracht. De vereniging bemoeit zich vanzelfsprekend niet met dit proces. Monumentale gebouwen en ensembles kunnen zeer wel in een grensoverschrijdend werkgebied voorkomen. Wij mogen ons bezig houden met de cultuurhistorie en het karakterbehoud in de vroegere ambachtshierlijkheden Heemstede en Bennebroek. Bij de verdeling van de boedel van Adriaan Pauw

Vier van de vijf auteurs worden toegesproken door VOHB-voorzitter.

in 1653 werd het zuidelijkste deel van de Heerlijkheid Heemstede, genaamd Bennebroek, als een afzonderlijke Heerlijkheid beleend. De beschrijvingen van monumenten in Bennebroek in dit boek kunnen goed van pas komen bij de inspanningen van het gemeentebestuur om te komen tot een door de VOHB lang gekoesterde wens: een gemeentelijke monumentenlijst. Het gemeentebestuur mag dan ook zonder aarzelen gebruik maken van hetgeen wij hebben geïnventariseerd. Onder dankzegging dat de gemeente Bennebroek een vijftigtal exemplaren heeft willen afnemen, biedt de voorzitter van de VOHB het eerste exemplaar aan wethouder Braam aan.

De wethouder reageert met enige uitspraken over de inspanningen van het gemeentebestuur om te komen tot een monumentenbeleid; in dat verband wil hij ook nadrukkelijk mededelen dat hij – anders dan soms wordt gesuggereerd in deze gemeente – geen voorstander is van de sloop van het klooster in het centrum van Bennebroek; integendeel, hij is daar ernstig tegen gekant en zolang hij wethouder is, zal dat ook niet gebeuren.

Vervolgens ontvangt mevrouw Nijboer, aftredend voorzitter van de Commissie Ruimte van de gemeenteraad van Heemstede het tweede exemplaar van dit boek. In dit toespraakje geeft de voorzitter de beweegredenen van de VOHB aan. “Het verheugt ons zeer dat u vanavond in ons midden bent. Volgend jaar komt er immers een einde aan uw functie van voorzitter van de commissie Ruimte van de gemeenteraad van Heemstede. Daarin hebben wij u leren kennen als een pittige dame met hart voor het karakterbehoud in de gemeente, die bovendien veel kennis van zaken heeft van ook ons na aan het hart liggende onderwerpen. In de afgelopen jaren hebben wij dan ook in de commissie alle ruimte gekregen om te getuigen van onze inzichten over ons cultureel erfgoed. Vanzelfsprekend is het de taak van de gemeenteraad om alle belangen af te wegen. Die belangen kunnen op gespannen voet met elkaar staan en toch moeten er besluiten worden genomen. De vereniging Oud Heemstede - Bennebroek heeft soms moeite met de uitkomsten van dit proces, omdat wat in onze ogen onterecht verloren gaat, nooit meer terugkomt. Dit monumentenboek bieden wij u dan ook van harte aan, als neerslag van wat voor onze toekomst waardevol is.”

Mevrouw Nijboer bedankt de VOHB voor de aangename samenwerking, hoewel zij zich ook realiseert dat niet alles wat de VOHB na aan het hart ligt ten volle door de gemeenteraad kan worden uitgevoerd.

Aansluitend bedankt de voorzitter de voltallige redactiecommissie voor de inspanningen die zij zich wederom hebben getroost om de totstandkoming van dit boek tot een goed einde te brengen, waarna de heer Peper, lid van de redactie een kort gesprek heeft met twee eigenaressen van in het boek opgenomen panden.

Hierna spreekt de voorzitter de heer Peper toe, die na een ‘dienstverband’ van 35 jaar in zeer uiteenlopende functies bij de VOHB te kennen heeft gegeven zijn activiteiten op een lager pitje te gaan zetten. De voorzitter leidt dit afscheid in

Voorzitter Gerard Brand (rechts) spreekt kersvers erelid Cees Peper toe.

met de volgende woorden: “Vanavond nemen wij afscheid van een man met grote verdiensten voor de Heemstedse cultuurhistorie. Je hebt gedurende zo'n 35 jaar je beste krachten gegeven aan de vereniging en je hebt daarmee ook een breed publiek weten te interesseren voor de lokale geschiedenis. Vele publicaties staan dan ook op je naam. Ik noem twee boekjes *Heemstede in oude Ansichten*, een lange serie wekelijkse artikelen in de *Koerier* (de voorloper van de *Heemsteder*), *Heemstede vroeger en nu*, met wandelingen door Heemstede in de jaren 1969-1970. Ook *Het paradijs*, een boekje over Meer en Bosch waar je voorheen werkte, een boekje *Ons Dorp Heemstede en Bennebroek* voor de lagere scholen, ter gelegenheid van ons jubileum in 1997, en een diaserie van alle bezienswaardigheden van Heemstede. Daarnaast was je enige malen bereid een gedaantewisseling te ondergaan, wanneer het noodzakelijk bleek om de Heer Adriaan Pauw weer tot leven te wekken en bij bijzondere evenementen te laten optreden. Een andere grote verdienste is het langdurig eindredacteurschap van ons kwartaalblad *HeerlijkHeden*. Geruisloos zorgde je de laatste jaren voor een goed contact met de drukkerij. Ook aan de recente modernisering van het blad werkte je enthousiast mee. Daarin blijkt ook dat je een goed oog hebt voor de eisen van deze tijd. En wat hebben we samen genoten van de prachtige foto's die je voor de Monumentenboeken hebt gemaakt. Het belangrijkste aspect is natuurlijk je karakter en uitstraling. Altijd positief. Altijd opgewekt. Een zeer oplossingsgerichte instelling. Het is een genoegen met je samen te werken. Bovendien een gesprekspartner die grote belangstelling toont voor en kennis bezit van ontwikkelingen buiten ons vakgebied. Graag vraag ik instemming van de leden met je benoeming tot erelid van de VOHB. De daarbij behorende oorkonde is er gewoon nog niet en dat komt natuurlijk ook door je recente, bescheiden aankondiging in kleine kring 'dat het nu wel mooi is geweest'. Een boek over oude beschavingen bied ik je gaarne aan als blijk van onze waardering. De titel 'beschaving' past uitstekend bij je.”

De vergadering geeft graag haar instemming voor dit voorstel van het bestuur om de heer Peper te benoemen tot erelid van de VOHB.

Na een kort dankwoord van de heer Peper voor deze eer sluit de voorzitter om 22.15 uur de vergadering.

Ad van Unnik

VAN HET BESTUUR

In aanraking met gemeentelijke besluitvorming

Eind vorig jaar heeft de vereniging er bij alle politieke partijen in de gemeente Heemstede op aangedrongen om bij het opstellen van beleid voor de komende raadsperiode aandacht te besteden aan de bestemmingsplannen. Deze vormen immers per gebied de basis voor wat wel en niet mag inzake slopen, bouwen en wijzigen. Samen met de welstandsnota en de monumentenlijst heeft de gemeentelijke overheid zo de instrumenten in handen om sturing te geven aan de beeldkwaliteit in het dorp. De gemeenteraad heeft het laatste woord over de inhoud van het beleid. Het college van B en W voert het beleid uit.

Duidelijk is geworden dat de huidige voorschriften en vrijstellingsbevoegdheden in bestemmingsplannen erg veel ruimte bieden, met het gevolg dat uit een oogpunt van beeldkwaliteit en karakterbehoud ongewenste ontwikkelingen ontstaan. In onze brochure *Reddingsplan Karakteristiek Centrum Heemstede* hebben wij de gemeenteraad dan ook een gedetailleerd overzicht voorgelegd van de visuele achteruitgang van het winkelcentrum en tevens de bescherming van specifieke panden aanbevolen.

Ook de **welstandscommissie** worstelt regelmatig met de toepassing van de bestaande voorschriften. Soms kan ternauwernood akkoord gegaan worden met bouwplannen die naar het oordeel van de commissie “de karakteristiek aantasten” maar wel binnen de voorschriften blijven. Tijdens een recente openbare vergadering van de commissie verzuchtte de voorzitter dat er weer sprake was van een “6 –”. Het toepassen van welstandscriteria wordt in dergelijke gevallen wel erg problematisch. Als vereniging voegen wij daaraan toe: de welstandscommissie zou de zich voordoende dilemma’s met het gemeentebestuur moeten bespreken en afstemmen.

Op 7 februari l.l. werd onze in maart 2005 ingediende brochure *Reddingsplan Karakteristiek Centrum Heemstede* op de agenda van de gemeenteraad (commissie Ruimte) geplaatst. De gemeenteraad blijkt ruime aandacht aan de beeldkwaliteit van de winkelstraten te willen besteden en zal na de verkiezingen waarschijnlijk een integrale visie (laten) ontwikkelen, die parallel loopt aan een opknopbeurt van de Binnenweg en aan het doorlichten/herzien van het bestemmingsplan (waarvan de vereniging heeft aangetoond dat daarin veel ongewenste ontwikkelingen mogelijk worden gemaakt).

Het college van B en W bleek bovendien bereid een aantal panden die door de VOHB voor enigerlei bescherming waren voorgedragen nader te bezien. Al met al een hoopgevend resultaat: de gewenste beeldkwaliteit van Binnenweg en Raadhuisstraat vindt gehoor bij degenen die daarover beslissen.

7 maart a.s. zijn de gemeenteraadsverkiezingen. Zoals toegezegd in het vorige nummer van HeerlijkHeden, geven wij – zonder commentaar – de voor ons relevante passages uit die programma’s weer.

(HBB = Heemsteeds Burger Belang; N. Heemstede = Nieuw Heemstede)

Bestemmingsplannen

- VVD Actualiseren; gericht op dorps karakter.
Kritisch kijken naar de rol van welstandstoezicht.
- CDA In kaart brengen karakter en identiteit door opstellen beeldkwaliteitplan.
- PVDA Actualiseren.
Toezicht op (architectonische) welstand wordt verscherpt.
- Groen Links Geen bebouwing in het buitengebied.
- D66 Oog voor architectuur en behoud van het karakter van Heemstede.
- HBB Moderniseren ten faveure van milieu, karakterbehoud, leefbaarheid. Opnemen beschermende clausules.
- N. Heemstede Welstandsnormen: minder regelend; meer vrijheden.

Karakteristieke en historische bebouwing

- VVD Niet meer 'groots' bouwen. Overleg met eigenaren, winkeliers, bewoners en VOHB: behoud van karakteristieke/historische winkelpanden/woningen.
- CDA De zorg voor monumenten en architectuur verdient bijzondere aandacht.
- PVDA Respect voor historische en culturele monumenten.
- Groen Links Laat wat goed is, verander wat nodig is en zorg voor wat kwetsbaar is.
- D66 Zie boven onder bestemmingsplannen.
- HBB Geen ongewenste afbraak cultuurhistorische en architectuurhistorische bouwwerken die tot karakteristiek Heemstede behoren. Uitbreiden gemeentelijke monumentenlijst. Geen verdere verstedelijking.
- N. Heemstede Sloop/nieuwbouw panden winkelcentrum mogelijk met oog voor karakter.

Als je de verkiezingsprogramma's van de diverse partijen bekijkt zou je voorzichtig kunnen zeggen dat de door de vereniging in de afgelopen jaren afgegeven signalen weerklank hebben gevonden in het lokale politieke denken. Nu komt het aan op concrete besluitvorming en uitvoering en dat is veel lastiger, omdat vele belangen op het spel staan: financiële belangen, de belangen van eigenaren, winkeliers en projectontwikkelaars.

De vereniging zal het nieuwe College en de nieuwe Raad na 7 maart graag bijstaan bij de discussie over de wijze waarop dit project wordt aangepakt. Het is immers zeer de moeite waard de visuele achteruitgang tot staan te brengen en de beeldkwaliteit waar mogelijk te verbeteren.

Daarom alvast een agenda voor overleg met de nieuwe wethouder RO en de gemeenteraad:

1. Organiseer een discussie over de **beeldkwaliteit** van Heemstede.
2. Licht bestemmingsplannen door op cultuurhistorie, architectuur en ongewenste ontwikkelingen (dat zijn er vele).
3. Beleg een discussie tussen gemeentebestuur en **welstandscommissie** over de uitvoerbaarheid van welstandstoezicht. Evalueer naar aanleiding daarvan de welstandsnota. Verzeker de inbreng van de **monumentdeskundige** in de welstandscommissie bij bouwplannen voor en in de nabijheid van karakteristieke gebouwen (is thans niet het geval).
4. Breid de gemeentelijke **monumentenlijst** uit met daarvoor in aanmerking komende panden.
5. Combineer het project '**opknappen Binnenweg**' met een visie op de cultuurhistorische, architectonische en visuele beeldkwaliteit van het gebied, teneinde verrommeling en verloedering tegen te gaan.

De vereniging is verheugd dat het gemeentebestuur in toenemende mate haar oor te luisteren legt bij omwonenden. En dat in een stadium dat dit nog zin heeft, als de plannen nog in een verkennende fase zijn.

Het lukt niet altijd, maar in een aantal andere gevallen, zoals bij de Crayenesterschool, wel. Het gemeentebestuur heeft ernst gemaakt met de communicatie met de bewoners en alle politieke partijen willen

daar blijkens de verkiezingsprogramma's mee doorgaan. Voor de VOHB was het belangrijk dat er - na inspreken van de VOHB in de gemeenteraad - binnen het gemeentebestuur in het proces werd ingegrepen door de burgemeester (fundamente Oude Slot en Crayenesterschool).

Op de gevel van de Crayenesterschool is deze gevelsteen van H.A. van den Eijnde te zien uit 1938, het jaar waarin de school geopend werd.

(Foto V.C. Klep, september 2005.)

De volgende projecten dienen zich al aan: de **bouw op de locatie van het postkantoor, op het terrein van Van Lent en achter Herenweg 113/115** (voor de laatste twee projecten is de VOHB door omwonenden ingeschakeld).

Gerard Brand

REACTIE VOHB OP ONTWERPBESTEMMINGSPAN BENNEBROEK

Vanaf 11 november 2005 lag het ontwerpbestemmingsplan voor de gemeente Bennebroek ter inzage. Het bestuur van de VOHB heeft op 13 december 2005 een uitvoerige reactie op het bestemmingsplan verstuurd aan het college van B en W. Een samenvatting van deze brief leest u hieronder.

De VOHB is van oordeel dat het algemene beeld van de toelichting bij het bestemmingsplan is, dat het een aanzet biedt voor verdere uitwerking. De uitgangspunten waarin sprake is van bescherming van monumenten (nu nog objecten met cultuurhistorische waarde genoemd) geven vertrouwen in de toekomst.

Het ontbreken van een primaire dubbelbestemming op de plankaart ten aanzien van de objecten met cultuurhistorische waarde wordt echter als een ernstige lacune aangemerkt.

Het is een gemis dat het bestemmingsplan nog niet wordt geflankeerd door een gemeentelijke monumentenlijst en dat de objecten met cultuurhistorische waarden niet op de plankaarten voorkomen. In de definitieve versie van het bestemmingsplan zou hieraan alsnog moeten worden voldaan.

De nadere uitwerking van de globale uitgangspunten is bepalend voor het toekomstig aanzicht van het dorp Bennebroek. De VOHB meent dat het een gemis is dat voor enige wijzigingsgebieden onvoldoende is aangegeven in welke mate deze bebouwd kunnen gaan worden, dan wel hoe deze bebouwing zich zal verhouden tot de omgeving.

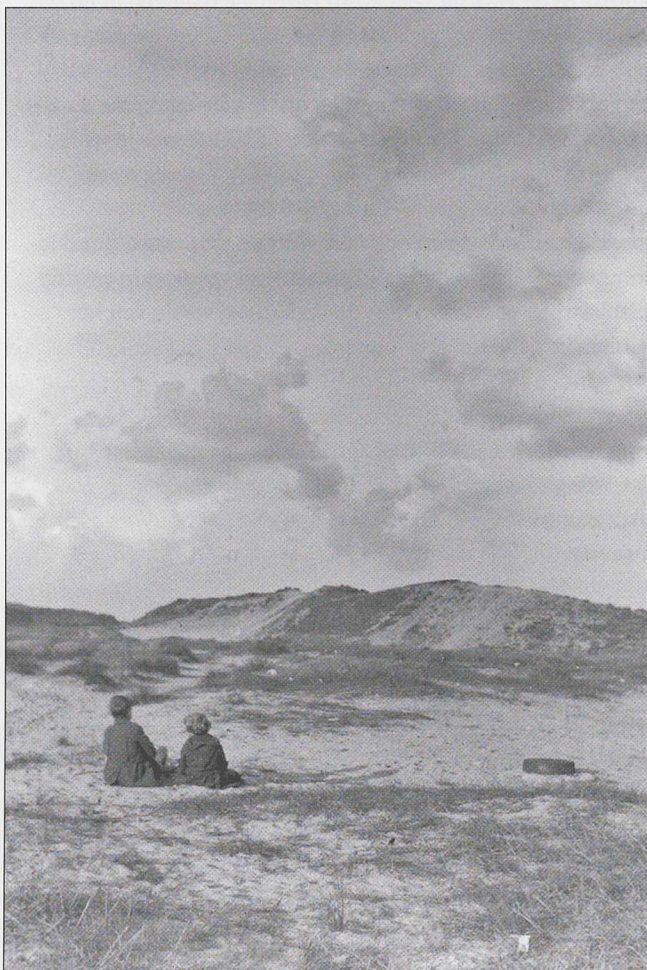
Gezien de hiermee gepaard gaande belangen pleit de VOHB ervoor om deze wijzigingsbevoegdheden niet aan het College van B en W te delegeren, maar aan de Raad voor te behouden.

TENTOONSTELLING HISTORIE VAN DE AMSTERDAMSE WATERLEIDINGDUINEN

150 drinkwater
voor Amsterdam
jaar

In de hal van gebouw De Voghelsanck, Teylingerweg 75 te Vogelenzang is nog tot half maart 2006 een expositie te zien over de historie van de Amsterdamse Waterleidingduinen. De tentoonstelling is getiteld *Van nul tot nu, 2000 jaar historie van de Amsterdamse Waterleidingduinen.*

Deze expositie is in 2003 gemaakt naar aanleiding van het feit dat toen 150 jaar geleden het eerste openbare drinkwater in Amsterdam werd geleverd. Sinds 2003 hebben reeds veel mensen uit de regio (en soms van ver daarbuiten!) deze interessante reizende tentoonstelling bekeken. Velen hebben zich daarbij verbaasd over de enorme veranderingen die in het duingebied hebben plaatsgevonden, en sommigen kwamen meer te weten over hun eigen familiegeschiedenis en voorouders.

*Begin 20e eeuw in
de Amsterdamse
Waterleidingduinen.
(Foto van Fred Quené.)*

De tentoonstelling gaat in op de boeiende historie van de Amsterdamse Waterleidingduinen in relatie tot de mensen die er woonden, werkten en recreëerden. Thema's variëren van archeologische vondsten tot oude grenzen, voormalige boerderijen, de komst van de waterleiding, jacht, Tweede Wereldoorlog, natuur, recente vondsten en de veldnamen in het duin. Informatieve teksten worden afgewisseld met oude foto's, kaarten, vondsten en interviews met oud-bewoners.

De tentoonstelling is gemaakt door de Historische Werkgroep Amsterdamse Waterleidingduinen, die bestaat uit een aantal enthousiaste vrijwilligers en werknemers van Waterleidingbedrijf Amsterdam. De expositie is in 2003 als eerste te zien geweest vlakbij de Oranjekom, de historische plek waar de waterwinning 150 jaar geleden begonnen is.

Een boekje over de expositie met vele foto's is ter plaatse te koop voor € 5,-.

Openingstijden

U vindt seniorencomplex De Voghelsanck aan de Teylingerweg 75 te Vogelenzang, vlakbij de kerk in het dorp Vogelenzang. Het gebouw is alle dagen open, alleen op onderstaande tijden is er iemand aanwezig voor verkoop en eventuele vragen: maandag 13.30 -17.00 uur, dinsdag 10.00-12.00 uur, woensdag 14.00 -17.00 uur, vrijdag 13.30 -17.00 uur en zondag 14.00 -16.00 uur. De toegang is gratis. Te bereiken met Connexion bus 90, halte Vogelenzang kerk.

VERKOOP HISTORISCHE VOORWERPEN HAARLEMMERMEER

De afgelopen drie jaar hebben vrijwilligers van de Stichting Meer-Historie en het Historisch Museum Haarlemmermeer de collectie van Meer-Historie geïnventariseerd. Doublures in de collectie en objecten die niet meer passen binnen de huidige verzameldoelinden worden afgestoten. De lijst bevat op dit moment zo'n 150 objecten van groot tot klein, voornamelijk in de agrarische sfeer. Ze worden eerst aangeboden aan musea in Nederland en andere collectionerende instellingen. De voorwerpen die overblijven worden verkocht aan belangstellenden tijdens een verkooptentoonstelling op zaterdag 22 april a.s. in een van de loodsen van het Fort bij Aalsmeer. Vanaf 10.00 uur is er gelegenheid om te kijken. Voor een aantal interessante objecten wordt rond 15.00 uur een veiling gehouden. De objecten gaan tegen een redelijke prijs weg.

De verkooptentoonstelling wordt gecombineerd met een expositie in een gedeelte van het fort.

Als u belangstelling heeft voor de lijst met objecten (voorzien van foto's), dan kunt u deze aanvragen bij het secretariaat van Meer-Historie: 023-5581006. Vanaf maart is de lijst ook te raadplegen op www.meerhistorie.nl en www.historisch-museum-haarlemmermeer.nl.

Peter Roodenburg, bestuurslid Meer-Historie

OUD BENNEBROEK IN SCHILDERIJEN

TENTOONSTELLING IN HET GEMEENTEHUIS VAN BENNEBROEK

Streekschilder Gabe de Vries

In Heemstede en omgeving geniet Gabe de Vries inmiddels een zekere bekendheid door de exposities van zijn schilderijen van Heemstede en Bennebroek in het verleden, van onder andere het dorpsaanzien, maar ook van de buitenplaatsen.

Thans heeft hij in zeventien schilderijen het oude Bennebroek fraai weergegeven.

Hij heeft panden geschilderd aan de Bennebroekerlaan, zoals Duin en Laan en Oud Berg en Daal en de Oude Geleerde Man aan de Rijksstraatweg. Op dit schilderij is naast de Geleerde Man ook het voormalig landhuis Quatrebras zichtbaar.

Ook schilderde hij het wooncomplex Dageraad en de hyacintenvelden naast de Hervormde Kerk aan de Binnenweg. Curieus is het beeld gezien vanaf de brug bij de Bennebroekerlaan en de Schoollaan met daarop ook de oude pastorie van de Hervormde Kerk. Op dit kruispunt stond een kruidenierswinkeltje met op de gevel Tabak-Sigaren-Sigaretten. Dit pand is verdwenen, nu staat daar het voormalige postkantoor, (dat die functie al jaren niet meer heeft).

De expositie vindt plaats van 17 maart tot en met 18 april

Persoonlijke impressie

Gabe de Vries heeft van 1940 tot 1952 in Bennebroek gewoond en schreef een impressie van Bennebroek in die periode. Het gezin De Vries woonde aan de Duinlaan

17 tegenover het nieuwe postkantoor met uitzicht op de bollenvelden van Van Lierop. Vlak daarbij lag het zogenaamde binnenduin, een aantrekkelijk speelterrein voor kinderen. De tram reed over de Bennebroekerlaan.

Er waren toen twee gemeentearbeiders. Eén was Dirk Treffers die uitgerust was met een kruiwagen met bezem en schep om het dorp netjes te houden.

De ander was Prins. De kern van Bennebroek bestond toen uit: Reek, Schoollaan, Kennemerbeekweg, Bennebroekerlaan, Duinlaan, Straatweg en Zwarteweg. Voorts

Deze en andere schilderijen van oud-Bennebroek, gemaakt door Gabe de Vries, zijn te zien in het gemeentehuis van Bennebroek.

de Grote- en Kleine Sparrenlaan met voornamelijk villabouw.

In de oorlog staken de mannen van het dorp turf in het Rottegat als aanvulling op de schaarse brandstof. De gaarkeuken was in die tijd aan de Bennebroekerlaan, naast het pand waar kapper Zandvoort woonde. Op de hoek van de Duinlaan stond destijds de villa Duin en Laan, die midden jaren vijftig is afgebroken. Op Dageraad aan de Binnenweg woonde Karel Hulsebos die met paard en wagen de asemers langs de huizen kwam legen. Bennebroek had twee rijksveldwachters om de orde te bewaren onder hoogstens 900 inwoners. Het Huis van Willink of Huis te Bennebroek had voor de kinderen het aanzien van een sprookjeskasteel met het daar achter gelegen reijgersbos als speelplaats. Op het schilderij met zicht in de Schoollaan is goed te zien hoe smal die laan destijds was.

Cees Peper

HISTORISCHE ACTUALITEITEN

Gemeenteraadslid mevrouw **Adriana van Kreuningen** verhuisde vanwege haar huwelijk naar het Noord-Brabantse Bernheze. In een afscheidsinterview met *De Heemstede* zei de VVD-politica over de VOHB bijzonder te spreken te zijn. "Dat is een fantastische vereniging die goed nadenkt en meewerkt aan het behoud van het karakteristieke in de gemeente."

Het **archief** werd verrijkt door de heer P.O. de Visser met een brede, ingelijste foto uit 1937 waarop alle leerlingen en docenten van de Dreefschool voor het gebouw zijn afgebeeld. De heer Jaap de Groot schonk 17 foto's met sneeuwgezichten van Bennebroek, gemaakt op 3 maart 2005. Anja Kroon heeft de beschikbare dia's geordend.

Parkingang van het Sint Luciaklooster aan de Schoollaan. Rechts het portiershuisje, later ingericht als kapelletje. Tegenwoordig gesloten. (Foto: J. de Groot.)

Van de heer R.F. van Dijk van onze zustervereniging 'Oud-Gorcum' ontvingen we nummer 1 van jaargang 22, 2005, met daarin een artikel over de op 26 juni 1809 te Heemstede geboren onderwijzer en samensteller van o.a. een spreekwoordenboek **P.J. Harrebomée**.

Peter Heere en Arnold Vernooij boekstaafden in meer dan 1100 bladzijden **De Eerebegraafplaats te Bloemendaal**, waar 373 personen na de bevrijding zijn herbegraven, onder wie uit Heemstede D. Koomen, C.J. van Lent, Johan Limpers, W.A. de Tello en M. Vaumont.

De journalist Dick Verkijk publiceerde bij uitgeverij Aspekt het boekje **Harry Mulisch 'fel anti-nazi' vanaf wanneer?** Het is voornamelijk gebaseerd op de getuigenis van twee mensen uit Heemstede en Haarlem, die hem in een blauw uniformpje hebben zien lopen. Daardoor wordt verondersteld dat de jonge Harry Mulisch enige tijd lid was van de nationale Jeugdstorm (NJS), jeugdbeweging van de NSB. Mulisch zelf ontkent dit ten stelligste en meent dat verwarring met zijn padvindersoniform is ontstaan.

De heer K.V.K. Mulisch met de in 1927 geboren zoon Harry en huishoudster Frieda Falk woonden van april 1938 tot 6 oktober 1941 op het adres Spaarnzichtlaan 23. Daarna verhuisden ze naar een pand aan de Anna van

*De Spaarnzichtlaan
waar vader en zoon
Mulisch woonden van
1938 tot 1941.*

Burenlaan in Haarlem-Zuid. Eigen archiefonderzoek leert dat vader Mulisch (die werkzaam was bij de Duitse 'roofofbank' Lippmann Rosenthal en Co - Liro) en zoon Harry op geen enkele NSB-lijst staan vermeld (op de lijsten stonden ook de jeugdleden). In het kringhuis aan het Raadhuisplein is de in 1927 geboren Harry Mulisch nimmer gesignaleerd. Dr. J. van der Elst, rector van het Eerste Christelijk Lyceum, waar Harry Mulisch van 1940 tot 1944 op school zat, noemde zijn leerling weliswaar "onbetrouwbaar en in hoge mate egocentrisch", maar voegde daar in 1946 aan toe: "gaf geen reden tot politieke klachten in de bezettingstijd". Vrijwel dagelijks maakte de in zijn buurt eigenzinnig en excentriek overkomende Harry een rondje met lievelingshond Schloempie langs o.a. de Oosterlaan en Schouwbroekerstraat. Géén van de ongeveer tien personen uit die omgeving,

die ik in de loop van de jaren over Mulisch sprak, heeft de jongeman ooit in het gewraakte lichtblauwe pakje gezien. Zij voegden daar veelal aan toe: wanneer dat wèl het geval was geweest zou dat beslist zijn opgevallen.

Dit jaar bestaat het **Brabants Schoenenhuis 75 jaar**. Deze zaak begon in 1930 in een piepklein winkeltje op de Binnenweg 1A, nabij de IJzeren Brug. Daarna verhuisden ze naar een groter pand aan de Binnenweg 122, waar de zaak nog altijd is gevestigd. In 1983 nam de heer T. Verzaal de schoenenwinkel over van H. Driessen, wiens ouders met het Brabants Schoenenhuis waren begonnen. Vijftien jaar langer bestaat de firma G. Rekoert, in 1916 als loodgieterbedrijfje begonnen in een schuur in Haarlem en sinds 1922 gevestigd op de Zandvoortselaan nummer 10. Bij gelegenheid van zijn jubileum verscheen een kalender 2006 met foto's en tekst: **1916 – 2006 90 jaar Rekoert**.

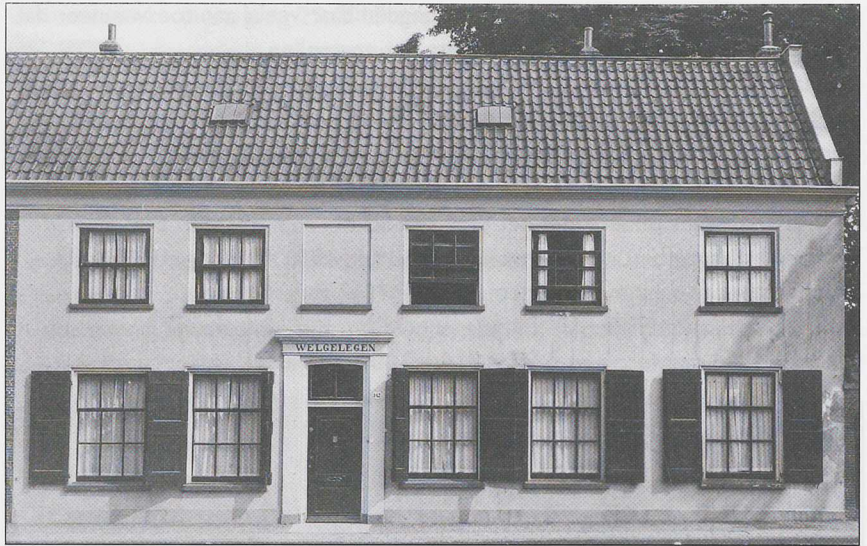
*Recente verbouwing
van villa aan de
Mesdaglaan.
(Foto: Cees Peper.)*

Op het adres **Mesdaglaan 1a** bouwde de architect M.J. Meuleman een huis. Het ligt aan de Bronsteevaart tegenover het Spaarne Ziekenhuis. Deze karakteristieke villa, waarover in de literatuur enige malen is geschreven als “een lust voor het oog”, werd de laatste decennia door de meer dan 90 jaar geworden bouwmeester – bekend als ontwerper van landhuizen en restaurateur van Huys te Dever – niet goed onderhouden. Helaas ontbreekt het huis op enige monumentenlijst. Aan de nieuwe eigenaar is een bouwvergunning verleend tot uitbreiding van woonhuis en vervanging van de gevelkozijnen. Daarbij zijn o.a. de houten kozijnen helaas vervangen door kunststof, hetgeen in monumentenkringen vrijwel gelijk staat aan vloeken in de kerk.

Hans Krol

WELGELEGEN EN WEG- EN LANDZICHT

*'Welgelegen',
Herenweg 142.*

In het in december gepresenteerde tweede deel van 'Monumenten van Heemstede en Bennebroek' is onder meer het pand hoek Herenweg/Koediefslaan opgenomen. In aanvulling op de tekst in het boek stuurde de heer J.W.G. van Doorn ons de volgende informatie.

*'Welgelegen' met links
'Weg- en Landzicht'.*

“Het pand aan de Koediefslaan, waarin thans een dameskledingwinkel gevestigd is, en eerder een antiekzaak, is niet zo maar een aanhangsel van het huis ‘Welgelegen’. Oorspronkelijk gaat

het hier om twee buitenverblijfsjes onder één dak, ‘Welgelegen’ en ‘Weg- en Landzicht’. Het zijn twee aparte percelen, compleet gescheiden, zoals ook aan het pleisterwerk aan de buitenkant duidelijke te zien is.

In 1698 bouwde de uit Leidschendam afkomstige timmerman Huibert van Meurs op de hoek van de Herenweg en het Koediefsvaartje, op erfpachtgrond van het Elisabeths of Grote Gasthuis te Haarlem zijn woonhuis en timmermanswerkplaats. Na zijn overlijden in 1727 zette zijn zoon, Dirk van Meurs (1695-1744) hier het bedrijf voort. Op zijn beurt werd hij opgevolgd door zijn zoon Jacob (1722-1808).

Bij de boedelscheiding in 1808 werd een uitvoerige inventaris opgemaakt. Beschreven werden het woonhuis op de hoek van de Herenweg, met nog een separaat klein huisje onder één dak met het grote huis. Voorts een tuin en koepel

aan de Koediefslaan, de timmerloodsen, stallen, wagenhuis en hooiberg. Een en ander werd in zijn geheel toegewezen aan de toen nog minderjarige Jacobus Johannes van Meurs (1789-1834), die zijn vader in het bedrijf opvolgde.

Jacobus Johannes van Meurs, in 1810 getrouwd met de eveneens in Heemstede geboren Maria van der Weiden, verkocht in 1815 zijn huis met tuin, timmerloods, stal en hooiberg op de hoek van de Koediefslaan en de Herenweg aan de Amsterdamse koopman Herman Rahusen, sinds 1803 eigenaar van het naastgelegen Kennemeroord. Het apart verhuurde huisje aan de Koediefslaan was inmiddels omgebouwd tot een buitenverblijfje. Bij de successieve overdrachten van Kennemeroord in 1835 en 1843 is sprake van twee buitenverblijfjes, Welgelegen en Weg- en Landzicht, met de bij het laatstgenoemde perceel behorende koepel aan de Koediefslaan.

In 1850 werden Welgelegen en Weg- en Landzicht, “met derzelve herenhuizen, tuinen en beplantingen nevens de hofstede Kennemeroord aan de Heren- of Straatweg op de hoek van de Koediefslaan, met de koepel in deze laan, behorende tot Weg- en Landzicht”, gezamenlijk verkocht aan de zadelmaker/kamerbehanger Willem Frederik Amse, die hier, zoals in latere akten wordt beschreven, “na enige vertimmeringen en veranderingen” zijn zadelmakerswinkel begon.

Willem Frederik Amse overleed in 1852, slechts enkele maanden na zijn echtgenote Barbara Maria de Man, dochter van een tuinbaas uit Berkenrode. Zijn vader, Willem Amse, zadelmaker/kamerbehanger te Meppel, die als voogd optrad over zijn toen bijna een half jaar oude kleinzoon en naamgenoot Willem Amse, verkocht Welgelegen en Weg en Landzicht in 1853 aan de eigenaar van Kennemeroord. Toen Kennemeroord cum annexis in 1856 in de verkoop kwam kocht hij echter beide panden weer terug.

Na het overlijden van Willem Amse sr. te Meppel hebben de erven in 1859 Welgelegen, met erf en tuin, en de oorspronkelijk bij Weg- en Landzicht behorende koepel verkocht aan Cornelis van Lennep, burgemeester van Heemstede. Weg- en Landzicht, met bijbehorende zadelmakerswinkel, schuur en bleekveld was bij legaat toegewezen aan de inmiddels negen jaar oude Willem Amse jr.

In 1875 trouwde deze Willem Amse met Maria Christina van Alkemade Munk, dochter van de timmerman en lid van de gemeenteraad Johan Carel Munk. Een van de getuigen was de 50-jarige zadelmaker Johannes Bartholomeus van Gaart, woonachtig te Haarlem. In een hypotheekakte uit 1876 is sprake van “de huizing waarin de zadelmakersaffaire wordt uitgeoefend en een afzonderlijk gebouw, onlangs op de grond gesticht”. Waarschijnlijk betreft het hier het gebouw met plat dak tussen de oudbouw en de koepel aan de Koediefslaan.

Toen de echtgenote van Willem Amse, Maria Christina van Alkemade Munk, in 1881 op 30-jarige leeftijd overleed, was het oudste kind net vijf jaar. Willem

*'Weg- en Landzicht',
waar voorheen een
antiekzaak en thans
dameskledingwinkel
Mystique is gevestigd.*

vertrok in 1882 uit Heemstede Hij verhuisde naar Amsterdam, is hertrouwd en in 1900 te Zwolle overleden. Het stoffeerdiersbedrijf werd voortgezet door Johannes Bartholomeus van Gaart, die al eerder, waarschijnlijk al in 1850, als meesterknecht/bedrijfsleider aan het bedrijf was verbonden. Zijn achterkleinzoon H.J. van Gaart was in 1996 veertig jaar in het bedrijf werkzaam. Hij begon als stoffeerder in de winkel voor complete woninginrichting en zette het bedrijf later voort in een gesloten huis aan de Laan van Insulinde. In 1997 stopte hij met werken en kwam er, bij gebrek aan opvolging, een einde aan het familiebedrijf.”

J.W.G. van Doorn

HEEMSTEEDSE APOTHEEK 75 JAAR

Sedert 1930 is aan de Binnenweg 98 de Heemstedse Apotheek gevestigd. Met het aantreden van mw.W.R. Hofman op 1 januari 2006 is de traditie hersteld dat de apotheek geleid wordt door een vrouwelijke apotheker. Dit was het geval in de periode van 1930 tot 1970. Daarna volgden van 1970 tot 2006 twee heren. Thans wordt het evenwicht weer hersteld. Althans in het geval dat na mw. Hofman weer een vrouwelijke apotheker wordt aangesteld. Maar dat is verre toekomstmuziek. 75 jaar is op zich al een hele tijdsperiode waarin veel veranderde.

Voorgeschiedenis

Het bekende pand aan de Binnenweg is in 1884/1885 gebouwd en in gebruik genomen onder de naam Villa Landzicht. De naam verraadt het toenmalige landelijke aanzien van de omgeving. Hier en daar wat bewoning en verder land met zicht over de velden.

Sedert mensenheugenis wordt hardnekkig beweerd dat dokter K. Prins en zijn beruchte zootje Apie Prins in het pand van de Heemstedse Apotheek gewoond zouden hebben. Niets blijkt minder waar te zijn. Bij het doornemen van het bevolkingsregister komt de naam van Prins niet voor op dit adres. Wat blijkt: de familie Prins woonde naast dit pand. Waarschijnlijk is het misverstand ontstaan doordat de nummering van deze huizenrij verschillende keren veranderde.

De Heemstedse Apotheek heeft de nummers 90 en 98 gehad en heeft nu de nummers 98 en 100 zoals vermeld staat in het woningdossier van het

Bouwarchief van de gemeente.

Op een foto uit omstreeks 1910 staat het huis van dr. Prins afgebeeld. Duidelijk is het verschil zichtbaar met nummer 90. Zo ontbreekt de serre aan de voorzijde. De rechterzijde van het huis is vermoedelijk de praktijkingang geweest met toegang tot de apotheek.

*Villa Landzicht aan de Binnenweg 90
- oude nummering -.*

*Pand Binnenweg 88
waar dr. Prins en zijn zootje Apie gewoond hebben. Links op de foto is nog de serre van villa Landzicht te zien met daarboven de balustrade van het balkon.*

Vrijwel iedere arts was destijds apothekhoudend huisarts.

Dr. Prins kreeg op twee manieren bekendheid. Zeker in de eerste plaats door zijn zoon A.P. Prins die al spoedig als Apie Prins door het leven zou gaan. In de tweede plaats doordat K. Prins in 1896 directeur werd van het Brongebouw te Haarlem, dat zijn geneeskrachtige water betrok van een bron uit Vijfhuizen of Nieuw Vennepe. Een jaar later vestigde hij zich aan de Nieuwe Groenmarkt te Haarlem. Apie Prins volgde met goed gevolg het gymnasium te Haarlem en ging vervolgens medicijnen studeren. Tot 1905. In dat jaar moest hij deze studie afbreken in verband met het overlijden van zijn vader. Daarna nam zijn leven een gigantische wending. Als kind al weerbarstig volgde dan zijn leven als bohémien en globetrotter. Apie Prins werd bekend door het schrijven van zijn autobiografie *Ik ga m'n eige baan*, uitgegeven in 1956. Hij leefde van 1884-1958.

Op de foto van het huis van dr. Prins is nog een deel zichtbaar van het pand nummer 90 dat nu de Heemsteedse Apotheek is. De aangebouwde serre met balustrade van het bovenliggende balkon is duidelijk herkenbaar.

Interessant is de foto waar de twee huizen, gefotografeerd uit het zuiden, naast elkaar staan.

Van Villa Landzicht naar Heemsteedse Apotheek

De villa heeft verschillende eigenaren gekend en diende ook nog een periode als pension, geleid door de familie Fakkeldij.

In 1930 werd er de Heemsteedse Apotheek gevestigd. Aan het hoofd van de apotheek stonden de dames van Slooten en Weeghel. Zij zouden dat doen tot 1946. Wellicht werden zij terzijde gestaan door apothekersassistenten, want in die tijd was het apothekersvak er één van grote bewerkelijkheid. Vrijwel ieder medicijn werd met de hand gemaakt wat een zeer tijdrovende bezigheid was. De cultuur van de apotheken werd destijds gekenmerkt door een zekere plechtstatigheid. Met name de assistentes straalden een strenge ontoegankelijkheid uit. Zij waren het verlengstuk van de arts, ook al weinig toegankelijk. De assistentes kwamen meestal voort uit, wat men toen noemde, de betere kringen. Zij waren echter niet in de gelegenheid een academische studie te volgen, maar wel die van apothekersassistenten, een functie die zeker enig aanzien gaf.

Uit de begintijd zijn nog interessante voorwerpen aanwezig, zoals te zien is in de vitrine in de apotheek. In het kantoor bevindt zich een waar stilleventje, zoals de foto laat zien. Boeiend is het kasboekje uit 1930 waarin de daginkomsten zijn opgeschreven.

*Oude voorwerpen
uit de apotheek.*

Apothekers door de tijd heen

1930 - 1946	de dames van Slooten en Weeghel
1946 - 1970	mw. Beckering
1970 - 1987	dhr. C. Simonis
1987 - 2006	dhr. K.L. de Lussanet de la Sablonière
2006 -	mw. W.R. Hofman

Aanzien van de gevelwand

Nu is in de loop der tijd ook het uiterlijk van de apotheek veranderd. In 1933 volgde een ingrijpende verandering van het aanzien van het pand dat nog steeds het beeld van een villa uitstraalde. De grote serre aan de voorzijde werd gesloopt. Het pand kreeg een strakker aanzien, mede door

het aanbrengen van een groot etalage raam. In 1958 werd de voorgevel opnieuw onder handen genomen en in 1969 werd de bouwvallige serre aan de zuidzijde gesloopt en vervangen door een ruimte voor werkzaamheden en magazijn. In 1988 kreeg het gebouw het huidige aanzien, na een ingrijpende verbouwing van de bovenverdieping.

Bij het bestuderen van het woningdossier van het Bouwarchief van de gemeente blijkt dat het huisnummer in 1958 veranderde van 90 naar nummer 98, het huidige nummer. Opmerkelijk is dat nummer 100 thans in de huizenrij ontbreekt. Een te beladen nummer?! Volgens het woningdossier wordt een strook grond, waarop voordien een pand stond met nummer 100, bij nummer 98 getrokken.

Gewijzigde werkwijze

Zoals hierboven vermeld, was destijds de bereidingswijze van medicijnen zeer bewerkelijk. Vijzels en kolven namen een belangrijke plaats in. Pillen, poeders, drankjes en zalven werden alle handmatig gemaakt. De oudere lezer herinnert zich zeker nog wel de kunstig gevouwen poederpapiertjes en de bepoederde groenkleurige pillen. Het bepoederen ging het vastkleven van de pillen tegen. Tot in de zestiger jaren was toch zeker nog 20-30% eigen product. Geleidelijk aan ging de farmaceutische industrie steeds meer kant-en-klaar vervaardigde medicijnen afleveren. Thans is zo'n 5% nog eigen magistrale bereiding. Te denken valt dan aan zalven voorgeschreven door de dermatoloog, speciaal op de patiënt toegesneden. Hetzelfde geldt voor speciale doseringen van een medicament voor kinderen in de vorm van capsules of juist in de vorm van een drankje. Heden staat de serviceverlening centraal, zoals de farmaceutische patiëntenzorg in de vorm van onder andere medicatiebewaking en -begeleiding. Vragen worden aan de balie beantwoord en tevens worden themabijeenkomsten gehouden over diverse aandoeningen. Eigentijds is uiteraard de automatisering van patiëntenbestanden.

De panden Binnenweg 88 en 90 naast elkaar vanuit het zuiden gezien.

Heemstede heeft vijf apotheken: twee op de Binnenweg, één op de Valkenburgerlaan, één op de Zandvoortselaan en één zogenaamde aanleunapotheek bij het voormalige Spaarne Ziekenhuis, haast uitsluitend voor patiënten die op de poliklinieken behandeld worden.

Een heel verschil in aantal met 75 jaar geleden, maar het inwonersaantal is dan ook in die periode drastisch gestegen.

Met dank aan de Heemstedse Apotheek voor de informatie.

Cees Peper

“VAN HANDKAR NAAR BAKFIETS, DAT WAS EEN PROMOTIE”

BAKKERIJ DIJKSTRA 1938-1965

“Mijn vader begon elke werkdag al vroeg in de bakkerij van Dijkstra aan de Binnenweg, op vrijdag zelfs al om 1 uur 's nachts. En van kwart over negen 's ochtends tot kwart over twee 's middags liep hij zes dagen per week zijn broodwijk.” Piet de Bruyn (1938) hielp zijn vader graag een handje. Als hij 's middags uit school kwam, zocht hij zijn vader op in de schilderswijk in Heemstede, waar hij met een handkar het brood langs de deuren bracht. Zijn vader begon zijn loopbaan bij de Heemstedse bakker in de jaren veertig en bleef er werken tot zijn zeventigste jaar in 1965.

Bakkerij K.J. Dijkstra was één van de vijftien bakkerijen in Heemstede in de jaren veertig, vijftig. Enkele andere waren Franken (later Vermaat), Habermehl (in de jaren vijftig door Dijkstra overgenomen) en Van Dijk aan de Cloosterweg. Dijkstra liet als eerste een pand bouwen op het gedeelte aan de Binnenweg waar zijn bakkerij zou komen. Zijn zoon Klaas Dijkstra vertelt: “Mijn vader was in de jaren dertig een bakkerij begonnen in Haarlem aan de Cornelissteeg. In 1938 besloot hij een bedrijfspand te laten bouwen aan de Binnenweg in Heemstede. Het was een moeizame start. Mijn vader had veel geïnvesteerd en toen brak de oorlog uit. Meel en bloem waren schaars. En als er brood gebakken werd, ontstonden er enorme rijen klanten voor de deur. De mensen hadden in die tijd veel geld over voor een brood, maar mijn vader heeft altijd de gewone prijs gehanteerd. Dat heeft hem een goede naam opgeleverd en na de oorlog heeft die goede naam het bedrijf groot gemaakt.”

Bedsteden

De familie De Bruyn woonde in de jaren veertig in Amsterdam totdat de vader van Piet, Piet sr., bij Dijkstra als bakker in loondienst kwam. Vlak na de oorlog verhuisde het gezin met drie kinderen naar de Kastanjelaan in Heemstede. Piet jr. woont er nog steeds. Hij vertelt dat Dijkstra voor huisvesting had gezorgd. “Zo ging dat in die tijd”, zegt hij. “Dijkstra huurde in eerste instantie het huis van de firma Bosma & Bovenkamp voor mijn vader. In de jaren zestig heeft mijn vader het gekocht. Daar heeft hij heel wat nachten van wakker gelegen, want het was

een hoop geld." Toen de familie het huis aan de Kastanjelaan betrok, zaten er twee bedsteden in. Op het plaatsje achter stond een waterput. De vloer was rot, want de piano zakte er op een gegeven moment doorheen. De familie heeft er in de loop der jaren het nodige aan verbouwd.

Dijkstra woonde zelf boven de zaak aan de Binnenweg 113. Het bedrijf was van 1938 tot 1965 in handen van de familie. Dijkstra had twee zoons, Klaas en Kees, en drie dochters, maar geen van hen is verder gegaan in het familiebedrijf. Klaas Dijkstra (1940) heeft twee jaar in de bakkerij gewerkt, onder de chef en latere adjunct-directeur Evert Bronstring. Klaas: "Er veranderde veel in het bedrijf in die tijd. De wijken gingen eruit. Personeel werd steeds duurder. Ons bedrijf was te groot voor het tafellaken en te klein voor het servet. Er moest dus uitbreiding komen. Het sprak me niet meer zo aan. Op dat moment heb ik gezegd 'ik stap eruit.'" Klaas was toen 23 jaar oud. Zijn broer Kees wilde wel de bakkerij in, maar hij leed aan astmatische bronchitis. Werken met meel was dus uitgesloten.

Geen daglicht

In totaal had Dijkstra twintig broodwijken in Heemstede, Haarlem-Zuid en Aerdenhout. De broodwijk van vader De Bruyn lag in de schildersbuurt. Eerst liep hij met een handkar, later met een bakfiets. Zijn zoon zegt hierover: "Dat was heel wat, als je over mocht gaan op een bakfiets. De handkar was eigenlijk bedoeld voor personeelsleden van wie de broodwijk in de buurt van de bakkerij lag. Een bakfiets was veel comfortabeler, het voelde als een soort promotie." Dijkstra had ook een bestelauto met chauffeur in die tijd. Klaas Dijkstra: "De karren gingen ter controle naar Gijs Assendelft, in de Kastanjelaan. Onze eerste bestelauto was een Ford!"

Het wagenpark van bakkerij Dijkstra. De bakfietsen werden 's middags naar de Kastanjelaan gebracht, in een pakhuis onder de woning van de familie Assendelft.

Piet de Bruyn sr. was niet de enige bakker in het bedrijf, ook de heer Mulder en de heer Kolenbrander hadden die functie. Piet de Bruyn herinnert zich twee grote ovens in de bakkerij. Dijkstra had vijftig man personeel. Behalve de gewone bakkerij, zat er in de kelder van het bedrijfspand nog een aparte banketbakkerij,

*Het personeel van
bakkerij Dijkstra. Op de
foto staan onder anderen:
de heren Lunnenburg, A.
en H. de Vos, Van Vessum,
M. Assendelft, De Jager,
Duin, Gielen, Bras,
Borstel, Balm, Huis,
J. Kors, K.J. Dijkstra,
Klaas en Kees Dijkstra
en de dames De Jager,
Kroon, Wesselink,
Van Dongen,
Van Leeuwen,
Van Vessum, van Dam,
Elzendoorn en
Van Kesteren.*

waar de heer Van Vessum banketbakker was. Boven was de meelzolder. Klaas Dijkstra: "De banketbakkerij moest uit de kelder. Volgens de toenmalige arbeidsinspectie was het niet gezond werken daar. Er kwam bijvoorbeeld geen daglicht binnen. Om toch de banketbakkerij voort te zetten, nam mijn vader Habermehl over. Habermehl zat op de plek waar nu sportwinkel Ajéwé zit." Binnenweg 113, en later ook 115 erbij, was vanaf die tijd alleen broodbakkerij." Dijkstra deed in 1965 zijn zaak over aan het Meneba-concern. In het pand waar Dijkstra-broodbakkerij/Meneba gevestigd was, zit nu Van Vuuren Mode (voorheen Elrose Mode).

Pascale van der Vorst

Bakkerijen in Heemstede in 1955

In 1955 telde Heemstede vijftien (banket)bakkerijen. Naast Dijkstra, Habermehl, Van Dijk en Franken waren dat onder meer Van Aalst aan de Zandvoortselaan 171, Bogerd aan de Zandvoortselaan 107 en G.A.v.d.Heijden aan de Camplaan 22. Bakkerij Van der Laan (en voorgangers), Glipperweg 70/72 heeft bestaan van 1797-1979 (hierover verscheen een artikel in HH van 1991). Verder waren er nog de Coöperatieve Verbruiksvereniging de Samenwerking ofwel 'Eigen Hulp', afdeling bakkerij, aan de Raadhuisstraat 54 en Janus, Borneostraat 46. Vermaat-Franken had één bakkerij (tevens winkel)

op het adres Binnenweg 209-211 en verder nog drie winkels aan de Binnenweg 32, Jan van Goyenstraat 22 en Zandvoortselaan 177.

*Wagen van bakkerij
Dijkstra tijdens één van
de bloemencorso's. Op
de zijkant van de 'oven'
staat: "Witbrood is erg
lekker maar... Dijkstra's
echt Zeeuws tarwebrood
is gezondheid".*

HERINNERINGEN AAN DE WASSERIJEN AAN DE BLEKERSVAART

Mevrouw A.C.H. Schoon-Rhee, afkomstig uit de 'wasserijfamilie' Rhee, zette in januari 2005 als herinnering aan vroeger tijden een aantal anekdotes op papier, die u hieronder kunt lezen.

"Mijn grootvader Gerardus Rhee, geboren op 22 november 1846 in Velsen, trouwde met Christina Hageman en vestigde zich op 2 mei 1868 in Heemstede met als beroep 'kleerbleeker'. Ze kregen drie kinderen, waaronder mijn vader Gerardus. Hij werd geboren op 9 september 1878. Op 13 november 1901 huwde mijn vader Maria Geertruida Milatz, geboren op 9 april 1877. Ze kregen dertien kinderen.

De familie Rhee rond 1930. Mevrouw A.C.H. Schoon-Rhee was de twee na jongste van dertien kinderen, geboren op 6 februari 1919. Ze zit rechts op de grond.

Aan de Blekersvaart waren twaalf blekerijen gevestigd. Op de hoek met de Kerklaan Aad van der Weiden, vervolgens J. Visser en Jan van der Weiden. De enige die aan de overzijde gevestigd was, aan de Esdoornkade, was wasserij Anna van de familie Reinierse. Aan de Blekersvaartweg had je verder wasserij Knapenburg (Joop Beelen), Jan v/d Horst en Jan Beelen, Leendert van der Weiden, De Oude Bleek van mijn grootouders, tegenover het Res Novaplein, dan Peepkorn, Jac van der Weiden, van Houten en A. v/d Horst.

Later, dat moet voor 1919 geweest zijn, werd de wasserij van A. v/d Horst overgenomen door mijn ouders en werd de Oude Bleek gesloten en voor andere doeleinden gebruikt. Van de Oude Bleek weet ik weinig, daar mijn ouders toen al verhuisd waren naar de wasserij aan het eind van de Blekersvaart, hoek Koediefslaan.

Achter de blekerijen lagen grote velden om het wasgoed te bleken en te drogen, vandaar de naam Blekersvaartweg.

Aan mijn oudere broers en zussen werd niet gevraagd wat ze wilden worden.

Nee, ze moesten al vroeg meehelpen. Zij zijn degenen geweest die het bedrijf groot hebben gemaakt.

Ik kan me nog vaag herinneren dat het vervoer van het wasgoed gebeurde met paard en wagen. Ene Co zat op de bok.

De klanten uit Amsterdam waren veelal goed gesitueerde burgers die aan de grachten woonden. Het vervoer naar Amsterdam ging per schuit van het Beurtvaart Schippersbedrijf van Jan Huyg, dat gevestigd was aan het eind van de Binnenweg bij de IJzeren Brug in 'het laagje' van de Zandvaartkade. Het vervoer ging door de Blekersvaart, via de haven van Heemstede naar de Ringvaart en vervolgens door de Haarlemmer Trekvaart naar Amsterdam.

Mijn vader ging twee keer per jaar, in voor- en najaar, naar Amsterdam om met de klanten af te rekenen.

Aanvankelijk gebeurde het vervoer met paard en wagen en met de schuit.

Na verloop van tijd werden die vervangen door een vrachtwagen.

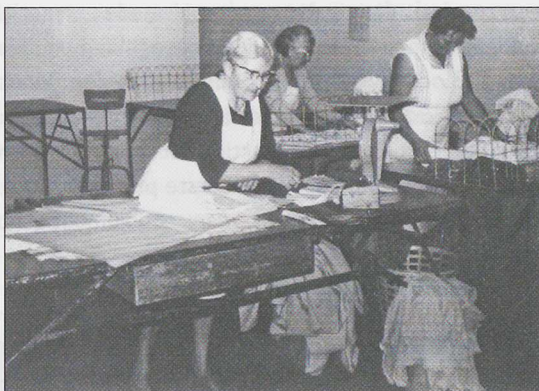
In de loop der tijd verdwenen de bleekvelden. Deze grond werd verhuurd en gebruikt als bollengrond en voor groentetuintjes. Ook liep er een pad tussen de stalhouderij van Toontje van Houten en de wasserij naar de boomkwekerij van Van Empelen en van Dijk. In plaats van op de bleekvelden werd het wasgoed toen gedroogd op de stoomzolder. Hier lagen op 10 à 20 cm afstand van de grond buizen die door stoom verwarmd werden en waarboven stellages waren aangebracht. Daar ging het wasgoed overheen om te drogen.

Om de stoomzolder te verwarmen en alle andere machines te laten draaien, moest voor dag en dauw de stoomketel worden aangemaakt. Dit was werk voor Ab de stoker die om 6 uur al arriveerde. Zus Ploon was dan ook vroeg uit de veren om de stoker binnen te laten. Ook broer Ge was vroeg present. Hij zorgde samen met het personeel voor de wasmachines. De stoomketel werd ontdaan van as en slakken en vervolgens aangemaakt, eerst met takkenbossen en daarop de steenkolen. Die takkenbossen werden gebracht door Kinkhouwer en werden opgeslagen achter de schutting in de Koediefslaan. De bovenste bossen werden daarbij wat opzij gelegd. De wasserij was een heerlijke plek om verstopperij te spelen, zowel buiten als binnen. Zo ook op een zekere zondag, de machines

stonden stil. Ik verstopte mij achter de deur van de machinekamer. Deze deur was aan de onderzijde van hout, maar aan de bovenzijde van glas. Mijn jongste zus moest mij zoeken. In plaats van tegen het hout, duwde ze tegen het glas, met alle gevolgen van dien. Over de hele rechterarm een flinke snee.

Iedere dag reed het rijtuig van Toontje van Houten naar de Mariastichting om de was te halen en te brengen. Ik mocht af en toe meerijden. De chauffeur heette Willem Prins. Hij raakte al spoedig heel vertrouwd met zijn klanten zoals in Amsterdam bijvoorbeeld. Als de mensen niet thuis waren, kwam hij gewoon binnen met een looper en stond de was achter de deur. Bij het bezorgen idem dito. Dan lag in de kamer het geld op tafel. Dit was ook de gewoonte bij de chauffeurs in de andere wijken.

Wie in de buurt van de Blekersvaart woonde, kende precies de werktijden van de wasserijen. Om kwart voor 8 's morgens ging de stoomfluit als teken dat het personeel aan het werk moest. Om 12 uur gaf hij het sein voor de pauze tot die 1 uur duurde. Om kwart over 5 ging de laatste fluit ten teken dat de werkdag er op zat. 's Zaterdags werd er gewerkt van kwart voor 8 tot kwart over 1. De stoomfluit was tot ver in de omgeving te horen en diende voor menigeen als klok. Ze wisten dan precies hoe laat het was.

Het schone goed werd na het stijven, persen en strijken keurig opgevouwen. Let op de 'bekjes' van draadwerk, die zorgen dat het schone goed niet van de tafels kan vallen.

In de crisisjaren ging de omzet helaas sterk achteruit, want het werd voor veel mensen te duur. Om de klanten te behouden werd het 'overweekse' wassen bedacht. Dit betekende de ene week de was ophalen en een week later weer bezorgen. Dit alles tegen een voordeliger tarief. Om de nieuwe aanpak uit te leggen aan de klanten werden er folders gemaakt. Na schooltijd, ik zat toen nog op de lagere school, moest ik vlug eten en dan met de jongens in de vrachtwagen mee naar Amsterdam. Huis aan huis, trap op en af deden we folders in de brievenbussen. Ik vond het een uitje, prachtig! En geholpen heeft het, want daarna draaide de zaak weer op volle toeren.

Iedere maandagmorgen ging zus Rie met de fiets, mand voorop, naar Aerdenhout naar haar klanten om de fijne was op te halen en later weer te bezorgen. Dit betrof overhemden, losse boorden, boorden met 'staldeuren', frontjes en losse manchetten. De frontjes en de losse manchetten werden extra gesteven en waren zo stijf, dat ze rechtop bleven staan. Ze werden gedragen bij jacquets net als de boorden met 'staldeuren'. Rietje heeft dit jaren gedaan totdat ze in september 1941 ging trouwen.

Ik herinner mij dat achter het bedrijf grote reservoirs werden geplaatst waarin het door een reinigingsinstallatie gezuiverde water werd opgeslagen. 's Zondags bij extreem warm en bij afwezigheid van mijn vader en moeder doken wij stiekem in het water en konden wij daar heerlijk in zwemmen.

In 1941 overleed helaas mijn vader. Met vier broers ging de zaak verder. Ieder had zijn eigen afdeling waar hij verantwoordelijk voor was.

In 1948, trad koningin Wilhelmina af en werd prinses Juliana tot koningin gekroond. Het hele land had feest. In Heemstede werd een optocht georganiseerd waar de hele middenstand aan mee kon doen. Het was in mijn verkeringstijd. Paul Schoon, mijn latere echtgenoot, wist aan een Sulky, een ouderwetse rijtuigje, te komen en een geschikt paard. We huurden kostuums bij een speciaal adres in Amsterdam alsmede een antiek rieten mandje. Deze mand vulden we met kleine boeketjes droogbloemen met een kaartje eraan. Daarop stond "Bloemenfeest 1948. Aangeboden door Wasserij Rhee, Heemstede". Deze boeketjes werden tijdens de rijtoer uitgedeeld. Zelf heb ik nog zo'n klein boeketje, compleet met kaartje. Met muziek reden wij zo door Heemstede. Met onze bijdrage wonnen wij de eerste prijs van 500 gulden. Van dat geld hebben wij later een eikenhouten huiskamerameublement gekocht dat momenteel nog in prima staat verkeert.

Het pand van wasserij Rhee op de hoek van de Koediefslaan en de Blekersvaartweg, de plek waar nu Albert Heijn gevestigd is. Op de gevel staat 'Wascomat', de naam van de wasserette die Rhee ook korte tijd gehad heeft.

In de loop der jaren was het bedrijf aan uitbreiding toe. De omzet werd steeds groter. Er kwam, grenzend aan het oude pand, een nieuw gebouw dat doorliep tot de stalhouderij van Toontje van Houten. (Broer Hein die inmiddels voor zichzelf was begonnen in de automobielerbranche, nam het oude gebouw in gebruik. Na zijn dood in 1969 nam zijn zoon Wim de zaak over.)

In de nieuw gebouwde wasserij kwamen grotere en modernere machines met een hogere productiecapaciteit. Een nieuw kantoor bood plaats aan vier

personen. Er kwam een aparte ruimte met vier douches voor het personeel en een kantine waar 's morgens en 's middags met koffie en thee een kwartier pauze werd gehouden. Later was er zelfs in het bedrijf een muziekinstallatie zodat tijdens het werk de sfeer verhoogd kon worden met muziek. Ook werd er een personeelsvereniging opgericht die op vergaderingen wensen en bezwaren van het personeel naar voren bracht, waar vervolgens rekening mee gehouden kon worden.

Met veel plezier denk ik terug aan de jaren dat ik zelf in de zaak heb meegewerkt. De samenwerking met mijn broers en zussen en met het personeel was prima. Door mijn huwelijk in 1950 kwam aan deze samenwerking een einde.

Toen er wasautomaten, centrifuges en droogmachines voor huishoudelijk gebruik op de markt kwamen liep de omzet steeds verder terug. Uiteindelijk moest, net als andere wasserijen voor die tijd, ook wasserij Rhee z'n deuren sluiten. Alleen wasserij Van Houten is overgebleven en is sinds december 2004 aan de Nijverheidsweg in Heemstede gevestigd. De naam Blekersvaart blijft bestaan, maar de wasserijen zijn verdwenen.”

Heiloo, januari 2005
A.C.H. Schoon - Rhee

BUURTSCHAP HET CRAYENEST (15^E TOT 19^E EEUW)

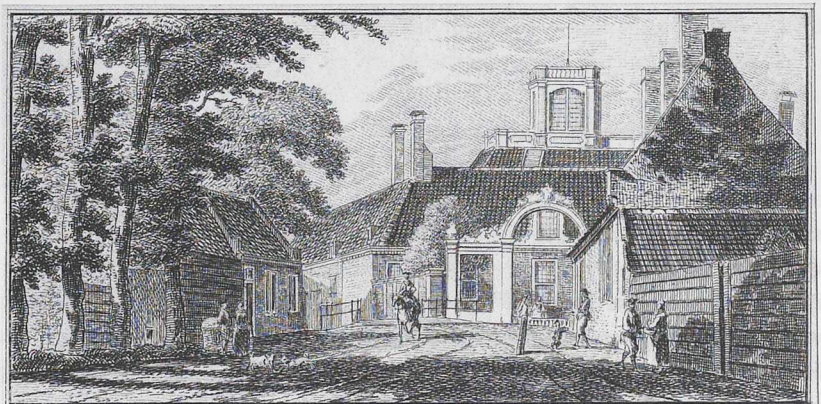
Crayenest (Kraijenest) was vanouds een buurtschap tussen het centrum (dorp) van de ambachtsheerlijkheid Heemstede en in het noorden de Haarlemmerhout. De gronden zijn in de late Middeleeuwen (15 eeuw) grotendeels geëxploiteerd door het Grote of St. Elisabeths Gasthuis. De schenking in erfpacht van het land, destijds feitelijk verwaaide zandduinen, vond plaats op 5 april 1461 door Hertog Philips van Bourgondië. De overdrachtsakte werd op 12 oktober bevestigd door Heer Jan van Heemstede. Door verpachting aan boeren en vanaf eind 16e eeuw aan blekers leverden deze afgezande gronden als bouw- en weilanden geld op, dat de regenten van het ziekenhuis ten goede kwam. Omstreeks 1465 is de gelijknamige zandvaart gegraven, aanvankelijk toepasselijk Gasthuisvaart geheten. Nog in 1801 vroegen de regenten van het Gasthuis met succes aan de municipaliteit Haarlem om het onderhoud van de vaart en van enige wegen en bruggen voor rekening van het stadsbestuur te nemen. Pas in de Haarlemse gemeenteraadsvergadering van 24 september 1908 is besloten voor onderhoud o.a. de 'Kraayenestervaart' aan de gemeente Heemstede over te dragen. De Crayenestervaart vormt sinds de annexatie van 1927 ten dele de grens tussen Haarlem en Heemstede.

Crayenest en Crayenhorst

Over de oorsprong van de benaming Crayenest bestaat geen volstrekte zekerheid. Men kan simpel denken aan het nest van een kraai, maar volgens een hardnekkige overlevering gaat de naam terug op het adellijk geslacht van Crayenhorst, dat over een slot moet hebben beschikt. Deze familie behoorde in

de mannelijke lijn tot de heren van Haarlem. Rijksarchivaris mr. J.W. Groesbeek meent dat hun kasteel bij de Crayenhorstergracht, nu Nassaulaan, moet hebben gelegen. Mogelijk was deze gracht, geheel of gedeeltelijk, de slotgracht ervan. Na de moord op graaf Floris V werden de bezittingen van de Crayenhorsten geconfisqueerd en is het kasteel niet meer herbouwd. Hofstede Te Crayenest dateert pas uit de zeventiende eeuw. In Lams *Handvesten en Privilegiën van Kennemerlandt* (1664) wordt een beschrijving gegeven van de Heerlijkheid van Heemstede en ten aanzien van Crayenest het volgende gezegd: "Soo voort gaende, genaect men de Gasthuys-Santvaert, daer de welbebouwde ende betimmerte Buurte begint, het Kraye-nest genaemt, van waer de jurisdictie noch verwijdert tot aen de Blauewe-steen, staende aen 't groot Wandel-padt, in het begin van Haarlemmerhout (...)." Door het buurtschap liep de Heemsteder Wech van en naar Haarlem. In 1732 waren van de 18 percelen in deze buurtschap 14 woonhuizen, waarvan 5 herenhuizen van hofsteden, namelijk: het Huis te Crayenest, Leeuwenhooft, Bronstee en aan de Houtzijde: Middellaan en Zuiderhout. Verder lagen hier enkele boerderijen, warmoestuinen ofwel tuinderijen en een zevental blekerijen. Tevens lag in dit gebied een concentratie van herbergen, bedoeld als overnachtingsmogelijkheid na sluiting van de stadspoort en verder als pleisterplaats na een wandeling in de Hout. Enkele namen zijn: Bethlehem ('t Vosje), Jerusalem, Emaus (hieraan herinnert de nog bestaande Emauslaan), Rome, de Hollander en Rosendaal (1). In een generale ordonnantie op alle zes "distincte" buurten (2) van 15 oktober 1755 is een exacte omgrenzing van de Crayenesterbuurt omschreven. Ten noorden begrensd door de Hout, ten westen van de Houtvaart tot aan de heerlijkheid Berkenrode (Aerdenhoutslaan), ten zuiden de Herenweg en met een rechte lijn oostwaarts tot aan het Spaarne. De ambachtsheer van Heemstede werd in elk van de zes buurten vertegenwoordigd door dekens en vinders, die toezicht hielden. In de Crayenest waren dat Hendrik Vrans (deken) en Symen van der Feits en Teunis Reynierszoon als vinders. In 1787 telde het ambacht Heemstede 196 gezinnen, waarvan slechts 18 onder Crayenest. *De Stad en Dorpbeschrijver van Kennemerland* (1796) wijdt liefst 13 pagina's aan Heemstede plus nog eens 4 aan de buurtschappen "Krajenest, de Heeren Zandvaart en de Glip" (ook Princebuurt geheten).

*Het centrum van
buurtschap 'Krayenest'
omstreeks 1762 door
graveur Hendrik
Spilman.*

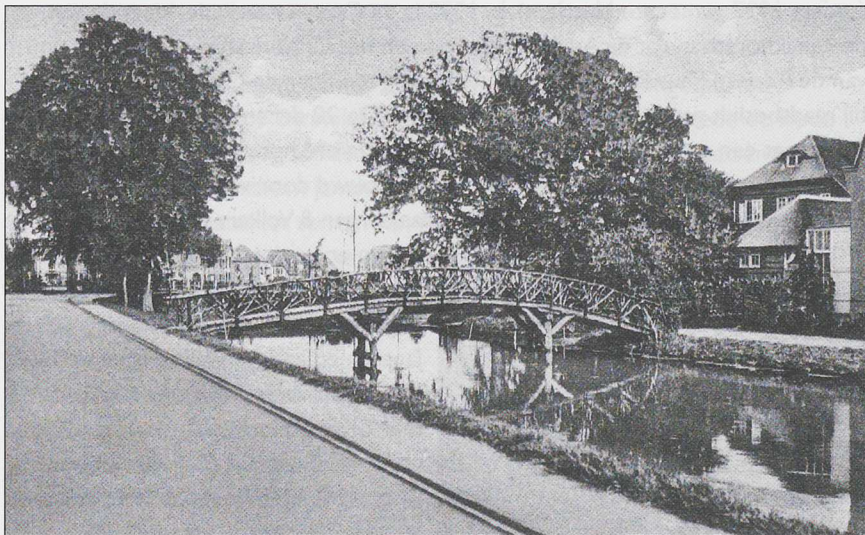
DE HOFSTEDE LEEUW-EN-HOOFD, AAN HET KRAYENEST.

“Aangenaam gelegen buurt” zonder school en kerk

Over “Krajenest” geeft de auteur L. van Ollefen in zijn *Dorp- en Stadsbeschrijver van Kennemerland* de volgende informatie: “Deze is een zeer aangenaam gelegen buurt, even als de andere buurten, van welken wij thans moeten spreken, de gedaante van een dorp hebbende. Zij heeft haaren naam ontleend van het daar in gelegen Huis te Krajenest, dat ook wel, zegt zeker schrijver ‘mogelijk te recht Krajenhorst genaamd wordt’, als voorheen van de zogenaamde Edelen van dien naam behoord hebbende; thans is het eene aanzienlijke buitenplaats.

Voords is van deze buurt niets bijzonders aantetekenen; de bewooners geneeren zig meest met den dienstbaaren arbeid op omgelegene hofsteden en velden; zij zijn over het geheel genomen van den Gereformeerden of Roomschen Godsdienst: de eerstgemelden gaan te Heemstede te kerk, en de Roomschegezinden te Berkenroo, alwaar zij eene goede kerk hebben: de kinderen gaan ook te Heemstede school: sedert eenige jaaren is evenwel te Berkenroo voornoemd mede een school aangelegd, waarvan vele nabijgelegene huishoudens gebruik maken – De armen en weezen der buurt, worden onderhouden en verzorgd, als hier vooren onder Heemstede gesegd is.”

Van Heemstede-dorp liep een ‘voetpad’ via Bronstee, Crayenest en de Hout naar Haarlem. De ‘grote’ weg, de Wagenweg/Heerenweg, liep van Haarlem via Berkenrode, Heemstede en Bennebroek naar Leiden. Rond de twee bruggetjes over de Crayenestervaart lagen de meeste panden. De ene houten brug lag aan het begin van de Emauslaan en de tweede iets noord-oostelijker heette de zogenaamde Blauwe Brug (thans overgang van Heemsteedse Dreef naar Zuiderhoutlaan), omdat het hekwerk tot in onze tijd blauw is geverfd. Meer naar het oosten in de richting van Spaarne is een voetbrug over de Crayenestervaart aangelegd. Over de verbeelding van die 17e eeuwse kwakel, die menige beeldend kunstenaar inspireerde voor een tekening, gravure of schilderij, is eerder gepubliceerd in nummer 98 van dit blad (november, 1998). Een deel van het buurtschap met o.a. hofstede Leeuwenhooft, waar sinds 1966 verzorgingshuis St. Jacob in de Hout is gelegen, nabij herberg Emaus, is afgebeeld

*De vroegere
boomstammetjesbrug
aan de
Crayenestersingel.*

op een aquarel en gravure van Hendrik Spilman uit 1762. Op een andere tekening van dezelfde kunstenaar uit omstreeks 1750, *Gezigt tussen 't huys te Crayenest en Bronstee*, zien we voornamelijk bouw- en weilanden met in de verte aan het Spaarne twee molens en drie opstallen. De twee rustieke bijgebouwen van het vroegere Leeuwenhoofd, de stallen en het tuinhuis aan de Emauslaan zijn gelukkig behouden. Daarmee bleef de typisch landelijke sfeer gehandhaafd. Op de terreinen met een grootte van circa 12 hectare is eerder het prachtige sportcomplex van de voetbalclub H.F.C. aangelegd.

Nieuwbouw en opgaan binnen Heemstede

De huidige voetbrug over de Crayenestervaart.
(Foto: Frans Harm.)

Sinds omstreeks 1900 is geen sprake meer van een afzonderlijk buurtschap, zoals binnen de gemeente Heemstede tegenwoordig enkel nog voor de Glip van toepassing is. In de jaren twintig van de vorige eeuw zijn in dit gebied villa's en herenhuizen gebouwd: Crayenestersingel, Adriaan Pauwlaan en Crayenesterlaan (sedert 1927 gemeente Haarlem). In 1932 is de Crayenesterkade, lopende van de Lanckhorstlaan tot de Adriaan Pauwlaan en het Crayenestepad, lopende van de Adriaan Pauwlaan tot het houten bruggetje over de Crayenestervaart, bij raadsbesluit gewijzigd in Crayenestersingel. Op 20 december 2002 is de naam met een straatnaambord Crayenestepad in ere hersteld. In de periode van het Interbellum zijn de meeste panden gebouwd door verscheidene

bouw bureaus en aannemers zoals Kwak, Baalbergen & Volkers e.a. Hierbij waren enige tientallen architecten betrokken: Korringa, Klaas Jonkheit, J.W. Hoenders, J.H. Groenewegen, M. Janssen en anderen. Blijkens een artikel in het *Reformatorisch Dagblad* van 22 mei 2003 woonde de protestants christelijke romanschrijfster Rie van Rossum (1903-1973) tot 1941 in een huis "t Crayenest" geheten,

Crayenestersingel 24. Dit pand is tegenwoordig naamloos, in tegenstelling tot de witte villa op het adres Adriaan Pauwlaan 5, dat 'Kraaye nest' heet. Uit 1928 dateert de stenen Maris- of Maurits brug over de Crayenestervaart bij de Weissenbruchweg voor het bouwplan 'Bronstee' in de nieuwe Schilderswijk. Drie jaar later is door de Dienst van Openbare Werken Heemstede ter verbinding van de Pieter de Hooghstraat (in Heemstede) en Willem de Zwijgerlaan (Haarlem) de Crayenesterbrug gebouwd. Bij deze en andere bruggen zijn beeldend kunstenaars als H.A. van den Eijnde en Mari Andriessen betrokken geweest. De (protestantse) Bosch en Hovenschool stamt uit 1924, de openbare Bronsteeschool is in 1927 geopend en de openbare Crayenesterschool onder architectuur van H. Korringa kwam in 1938 gereed. In 1949 vond op het terrein van laatstgenoemde school uitbreiding met een kleuterschool plaats. De voorgenomen uitbreiding van deze basisschool zal naar mag worden gehoopt, dankzij de bemoeienissen van buurt en VOHB, architectonisch meer in overeenstemming komen met het historisch-esthetische karakter van de singel en omgeving, zoals hierboven vermeld intussen 210 jaar geleden reeds beschreven als "een zeer aangenaam gelegen buurt".

Hans Krol

(1) Een beschrijving van diverse taveernes en buitenplaatsen is te vinden in: J.W. Groesbeek, *Heemstede in de historie*, 1972.

(2) *Houterbuurt, Napelsbuurt, Crayenesterbuurt, Zandvoortbuurt, Dorpsbuurt en Glipperbuurt*.

NOLLENBURG, HET VERHAAL VAN EEN VERDWENEN HOFSTEDEN

DEEL 1: NOLLENBURG IN DE ZESTIENDE EEUW

Inleiding

De hofstede Nollenburg lag aan de noordkant van de Reek, ongeveer ter hoogte van de knik in de Bennebroekervaart. Samen met de hofstede de Rode Hel behoorde Nollenburg tot de voornaamste en oudste buitenplaatsen van Bennebroek.¹ Het is daarom jammer dat beide hofsteden aan de slopershamer ten prooi zijn gevallen. Het terrein van Nollenburg maakt tegenwoordig deel uit van het Bennebroekbos, en er zijn woningen op gebouwd (aan de Reek). De naam Nollenburg houdt verband met het Middelnederlandse 'nolle', dat onder andere zandheuvel of duin betekent.

De kaart van landmeter Pieter Bruynszn. uit oktober 1589

Volgens mr. J.W. Groesbeek wordt de hofstede Nollenburg voor het eerst genoemd in 1592. Dat is niet helemaal juist, want op een uit oktober 1589 daterende kaart van landmeter Pieter Bruynszn. staat Nollenburg ook al afgebeeld.² Deze kaart werd gemaakt in opdracht van Vincent van Lokhorst,

ambachtsheer van Heemstede, en laat de landerijen en huizen zien in de omgeving van de tegenwoordige Bennebroekervaart die eigendom waren van diezelfde Vincent van Lokhorst. Pieter Bruynszn. was landmeter van Rijnland (1578-1603), Kennemerland en Waterland. In 1596 woonde hij in Haarlem.³ Pieter Bruynszn. gebruikte bij zijn metingen de volgende maten: morgen, hond en roede. Eén morgen was gelijk aan zes hond of 600 roeden. Eén Rijnlandse morgen komt overeen met 0,8516 hectare.

Over het land met de letter C - zie afbeelding 1 - wordt in 1589 het volgende gezegd: "6 margen 2 hont 98 roeden Nollenburch tot die meer toe". De boven dit langgerekte stuk grond getekende woning is de hofstede Nollenburg. Ten noorden grensde het land met de letter C aan de 'Santsloot'. Deze zandvaart liep vanaf het Haarlemmermeer in westelijke richting tot aan de Heemsteder weg (de huidige Binnenweg). Net voorbij de hofstede Nollenburg liep een zijtak van de Santsloot in zuidelijke richting (evenwijdig aan de Heemsteder weg). Het terrein van de hofstede Nollenburg werd dus aan de noord- en de westkant begrensd door de Santsloot, die op een kaart van landmeter Balthasar Florisz. van Berkenrode uit januari 1622 de 'Oude Santvaert' wordt genoemd. Tegenwoordig zijn er in het landschap geen sporen meer terug te vinden van de Santsloot. De huidige Bennebroekervaart stamt uit 1622 en werd ten zuiden van de Santsloot gegraven. Ook ten oosten en zuiden van het terrein waarop de hofstede Nollenburg stond, waren sloten gegraven. De hofstede Nollenburg lag dus als het ware op een eilandje. Vanaf de Heemsteder weg kon de hofstede alleen worden bereikt via het land dat op de kaart van Pieter Bruynszn. wordt aangeduid met de letter A. Dit land was via een brug verbonden met het terrein waarop de hofstede Nollenburg stond. Het eerder genoemde land met de letter C was eveneens via een brug bereikbaar.

Ter verduidelijking heb ik op de kaart van Pieter Bruynszn. twee nummers genoteerd. Nabij nummer 1 bevindt zich tegenwoordig de kruising van de Bennebroekerlaan, Binnenweg, Meerweg en Schoollaan. De Bennebroekerlaan en Meerweg werden pas in de zeventiende eeuw aangelegd. De Schoollaan en Binnenweg maken deel uit van de oude weg tussen Hillegom en Heemstede. Deze weg, die in de zestiende eeuw 'Heerewech' werd genoemd, stond in de eerste helft van de zeventiende eeuw ook wel bekend als de 'Heemsteeder wech'.⁴ Ten westen van deze weg lag in de zestiende en een groot deel van de zeventiende eeuw nog een uitgestrekt duingebied. De weg naast nummer 2 is de huidige Swartsenburgerlaan, die vanaf 1653 de grens vormt tussen de ambachtsheerlijkheden Bennebroek en Heemstede. Het is niet bekend hoe deze weg in de zestiende eeuw werd genoemd.

Op de onderstaande kaart van Pieter Bruynszn. worden de verschillende landerijen die eigendom waren van Vincent van Lokhorst met letters aangeduid. Voor de duidelijkheid heb ik enkele van die letters vetgedrukt weergegeven. De stukken land met de letters A en C zijn hierboven al genoemd. Ten noorden van de hofstede Nollenburg wordt daarnaast een stuk land aangeduid met de letter F. Op zowel het land met de letter A als het land met de letter F staat het woord 'vercoft'. Dat betekent dat Vincent van Lokhorst beide stukken land kort vóór oktober 1589 heeft verkocht. De kopers zijn helaas niet bekend.

In 1608 maakte de toenmalige ambachtsheer van Heemstede (Hendrik van Hovine) afspraken met de in Hillegom woonachtige Wouter Willemszn. en Dirk Huijszn. over het graven van een nieuwe zandvaart in Bennebroek. Deze vaart zou de Roheller Zandvaart worden genoemd omdat hij in het Haarlemmermeer uitkwam op een plek die bekend stond als 'de Rode Hel'.⁵ Misschien was dit een plek met verraderlijke stromingen, waar het tijdens stormen hevig te keer kon gaan (een 'hel' voor schepen). Volgens dr. M. Schönfeld had de veldnaam 'hel' betrekking op laaggelegen drassig land. Daarnaast werden de stroken land waarop turf te drogen stond 'hellen' genoemd. In het Friese Heidenschap (nabij Workum) komt de naam de Rode Hel eveneens voor. Hier werd net als in Bennebroek turf gewonnen. De meest voor de hand liggende verklaring is volgens mij dan ook dat de naam de Rode Hel in Bennebroek verband houdt met de turfwinning en laaggelegen drassige (veen)grond.

Het staat niet vast dat de hofstede de Rode Hel eveneens aan het Haarlemmermeer lag. Gezien de aanwezigheid van veengrond langs het Haarlemmermeer - en het gevaar van overstromingen - lijkt mij een ligging nabij de Heemsteder weg (op stevige zandgrond) vooralsnog het meest aannemelijk. Mogelijk lag de hofstede de Rode Hel in de zestiende eeuw wel al aan een vaart die de Roheller Zandvaart werd genoemd. Deze vaart kan zijn aangelegd ten behoeve van de turfwinning in Bennebroek. Het patroon van de sloten en vaarten ten zuiden van de hofstede Nollenburg (met de langgerekte smalle kavels) op de kaart van Pieter Bruynszn. uit oktober 1589 wijst in ieder geval in die richting. Hoewel volgens J.W. Groesbeek de Roheller Zandvaart pas in mei 1622 gereed kwam, wordt er al op 19 december 1607 gesproken over de in Bennebroek gelegen "Rohelder Santvaert". In het tweede deel van mijn artikel (dat handelt over de zeventiende-eeuwse geschiedenis van Nollenburg) zal ik daar dieper op ingaan. Nu beperk ik mij tot de constatering dat er in 1607 een "Rohelder Santvaert" in Bennebroek lag, waarvan de oorspong mogelijk teruggaat tot de zestiende eeuw. Op de kaart van Pieter Bruynszn. wordt de naam "Rohelder Santvaert" niet vermeld, maar misschien betreft het de vaart direct ten zuiden van het land met de letter C die vanaf het Haarlemmermeer in westelijke richting liep en ter hoogte van de hofstede Nollenburg uitkwam in de zijtak van de Santsloot. Het zal duidelijk zijn dat er meer onderzoek gedaan moet worden voordat de exacte plek van de hofstede de Rode Hel kan worden bepaald. Tot nu toe is slechts bekend dat de hofstede de Rode Hel in 1569 werd bewoond door ene Ijsbrand. De hofstede, met zestien morgen land, was toen eigendom van Vincent van Lokhorst. In 1589 wordt de Rode Hel niet meer tot de bezittingen van Vincent van Lokhorst gerekend. Dat betekent dat de hofstede in de tussenliggende periode is afgebroken of verkocht.

De landerijen die worden aangeduid met de letters H en J zijn eveneens kort vóór oktober 1589 door Vincent van Lokhorst verkocht. In de omschrijving van het land met de letter H staat het volgende: "2 margen I hont 47 roeden, nieuwe toegemaect huis". Er was dus onlangs een nieuw huis op dit stuk grond gebouwd. Op de kaart van landmeter Pieter Bruynszn. is dit huis nog niet getekend, maar op de kaart van landmeter Balthasar Floriszn. van Berkenrode uit januari 1622 staat op deze plek de blekerij van Olivier Huibertszn. van Clarenbeek (alias Olivier Trompetter). Het gaat hierbij om het latere Duinwijk

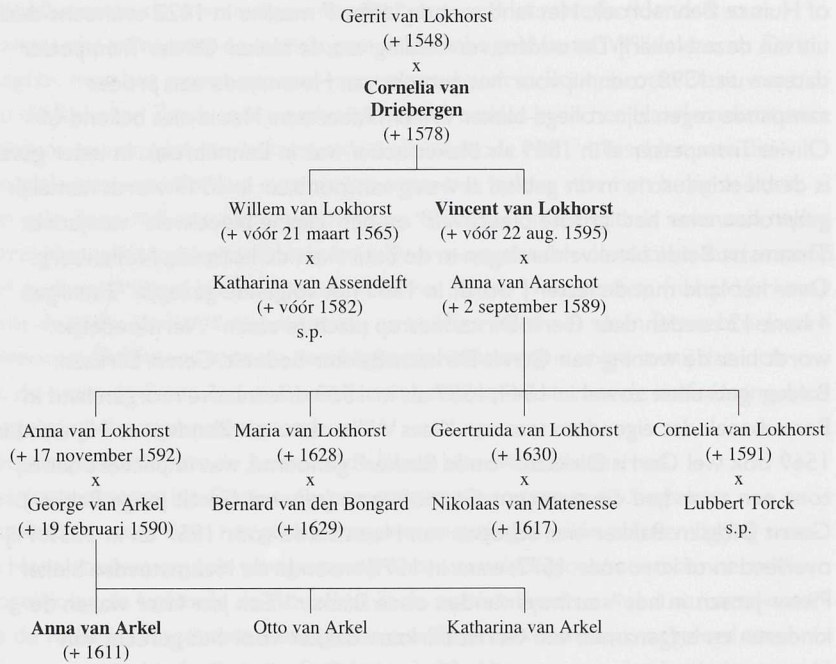
of Huis te Bennebroek. Het land met de letter F maakte in 1622 eveneens deel uit van deze blekerij. De oudste vermelding van de bleker Olivier Trompetter dateert uit 1598, toen hij voor het gerecht van Heemstede een proces aanspande tegen zijn collega-bleker Willem Albertszn. Het is niet bekend of Olivier Trompetter al in 1589 als bleker actief was in Bennebroek. In ieder geval is de bleekindustrie in dit gebied al vroeg aantoonbaar. In 1544 wordt namelijk gesproken over het “grootte bleeckvelt” en het “cleyne bleeckvelt” van Jacob Thaamszn. Beide bleekvelden lagen in de buurt van de hofstede Nollenburg. Over het land met de letter J wordt in 1589 het volgende gezegd: “2 margen 4 hont 12 roeden daer Gerit Dirxz. huis up plach te staen”. Vermoedelijk wordt hier de woning van Gerrit Dirkszn. Bakker bedoeld. Gerrit Dirkszn. Bakker gebruikte zowel in 1544, 1557 als in 1569 drieënhalve morgen land in Bennebroek dat eigendom was van Klaas Willemszn. van Zandvoort. Hij werd in 1569 ook wel Gerrit Dirkszn. “oude Backer” genoemd, wat impliceert dat hij toen een zoon had die eveneens Gerrit heette (oftewel Gerrit jonge Bakker). Gerrit Dirkszn. Bakker was schepen van Heemstede vóór 1557 en in 1559. Hij overleed in of kort vóór 1577, want in 1577 woonde de Heemstedse bleker Pieter Janszn. in het “starhuys vanden oude Backer”. Een jaar later waren de kinderen en erfgenamen van Gerrit Dirkszn. Bakker voor het gerecht van Heemstede in een proces verwickeld met Aaf Cornelisdr. Pater. Het is niet bekend of de bleker Pieter Janszn. na dit proces nog steeds in het huis van Gerrit Dirkszn. Bakker mocht blijven wonen. Uit de bovengenoemde omschrijving van het land met de letter J kan worden geconcludeerd dat de woning van Gerrit Dirkszn. Bakker vóór oktober 1589 is gesloopt. Misschien was de bewoner verhuisd naar het nieuwgebouwde huis op het land met de letter H, en is het oude huis van Gerrit Dirkszn. Bakker afgebroken omdat het niet meer werd bewoond.

Op de kaart uit oktober 1589 is op het land met de letter L een huis getekend. In de omschrijving wordt gesproken van “t huys met die deelcroft”. Dit huis - dat net als de hofstede Nollenburg eigendom was van Vincent van Lokhorst - is kleiner weergegeven dan Nollenburg, en zal daarom minder belangrijk zijn geweest. Het is niet bekend wie er in dit huis woonde.

Eigendom van de ambachtsheren en -vrouwen van Heemstede

De hofstede Nollenburg maakte deel uit van de bezittingen van Vincent van Lokhorst. Vincent was op 21 maart 1565 zijn moeder Cornelia van Driebergen opgevolgd als heer van de ambachtsheerlijkheid Heemstede. In het graafschap Holland draaide het bij heerlijkheden niet om grondbezit, maar om het recht de justitie in een bepaald territorium uit te oefenen.⁶ In Heemstede was dat hoofdzakelijk de lage rechtspraak (ook wel lage heerlijkheid of ambachtsheerlijkheid genoemd). Het recht om halsmisdrijven met de dood te bestraffen (de hoge rechtspraak of hoge heerlijkheid) gold slechts voor een klein gebied binnen de gracht van het kasteel.⁷ In de zestiende eeuw maakte Bennebroek eveneens deel uit van de ambachtsheerlijkheid Heemstede.

*Fragmentparenteel van
Gerrit van Lokhorst
(met vetgedrukt
de ambachtsheren
en -vrouwen van
Heemstede).*

Vincent van Lokhorst heeft nooit op Nollenburg gewoond. De hofstede en de daarbij horende landerijen werden namelijk verpacht (of verhuurd). Het is niet precies bekend wie er in het laatste kwart van de zestiende eeuw op Nollenburg woonde. Op 19 december 1607 wordt er melding gemaakt van Pieter Cornelisz. "op Nollenburch". Hij was toen onder andere gebruiker van het eerder genoemde land met de letter C, en op basis van de toevoeging "op Nollenburch" kan worden geconcludeerd dat Pieter Cornelisz. in de hofstede Nollenburg woonde. Op de kaart van Pieter Bruynsz. uit oktober 1589 wordt nabij Nollenburg eveneens een Pieter Cornelisz. genoemd als gebruiker van diverse stukken land. Mogelijk gaat het in beide gevallen om dezelfde persoon en bewoonde Pieter Cornelisz. al in 1589 de hofstede Nollenburg.

Er zijn jammer genoeg geen zestiende-eeuwse afbeeldingen van de hofstede Nollenburg. Op de kaart uit 1589 staat wel een woning getekend, maar het is niet helemaal zeker of dit wel een waarheidsgetrouwe afbeelding van Nollenburg is (zie afbeelding 41). Het is daarnaast ook nog maar de vraag of Nollenburg in de zestiende eeuw al een heuse buitenplaats was. Vlak naast de hofstede Nollenburg is namelijk een hooiberg getekend. De landbouw speelde in deze tijd op Nollenburg blijkbaar nog een belangrijke rol. De bovengenoemde Pieter Cornelisz. "op Nollenburch" zal dan ook een landbouwer zijn geweest en geen rijke stedeling die op Nollenburg kwam genieten van de landelijke omgeving. Waarschijnlijk werd Nollenburg pas in de loop van de zeventiende eeuw verbouwd tot een echte buitenplaats.

Vincent van Lokhorst was dertig jaar lang ambachtsheer van Heemstede. Hij behoorde niet tot de ondertekenaars van het in 1565 opgerichte Verbond (of Compromis) der Edelen dat gericht was tegen de ketterplakkaten die op last van de Spaanse koning Filips II waren uitgevaardigd. Als Spaansgezind katholiek edelman

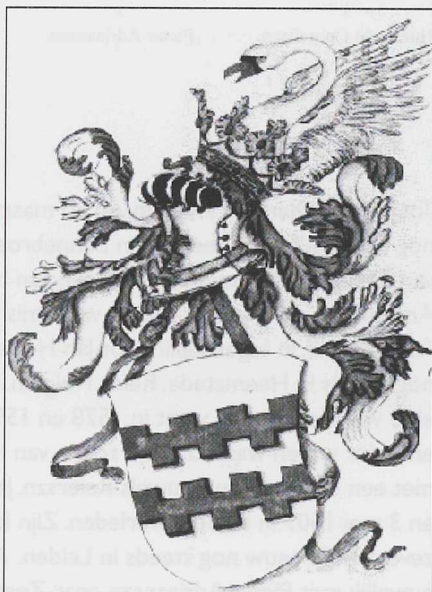

Detail van de kaart van Pieter Bruynszn. met de hofstede Nollenburg.

had Vincent van Lokhorst daarom niets te duchten van de Raad van Beroerten die na de Beeldenstorm door de hertog van Alva was opgericht. Deze rechtbank werd ook wel de Bloedraad genoemd vanwege de vele doodvonnissen die werden uitgesproken. Vincent van Lokhorst overleed tussen 28 september 1593 en 22 augustus 1595. Met zijn overlijden stierf de familie Van Lokhorst in mannelijke lijn uit. De bezittingen van Vincent van Lokhorst kwamen vervolgens in handen van zijn kleindochter Anna van Arkel, de oudste dochter van George van Arkel en Anna van Lokhorst. Anna van Arkel verloor haar ouders al op jeugdige leeftijd. George van Arkel overleed op 19 februari 1590 op 39-jarige leeftijd aan verwondingen die hij had opgelopen tijdens een brand in kasteel Ammersoyen eerder die maand. Anna van Lokhorst stierf bijna drie jaar later op 17 november 1592. Anna van Arkel werd op 24 augustus 1595 beleend met de ambachtsheerlijkheid Heemstede. Zij verwierf toen ook de hofstede Nollenburg. Een jaar later (in 1596) werd verklaard dat de hofstede Nollenburg drie morgen groot was. Daarna wordt er pas weer in de zeventiende eeuw over de hofstede Nollenburg gesproken. Ik zal daar nu niet dieper op ingaan. De zeventiende-eeuwse geschiedenis van Nollenburg vormt zoals gezegd het onderwerp van het tweede deel van mijn artikel.

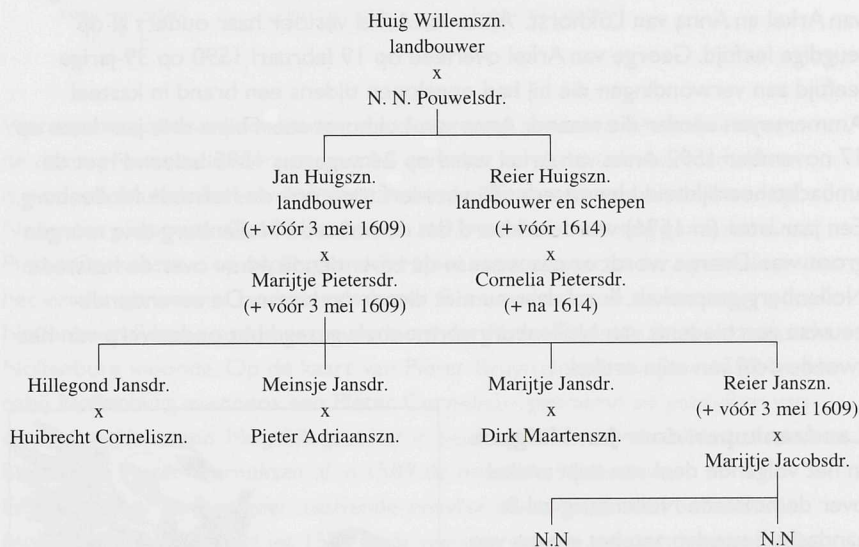
Landaankopen door Jan Huigszn.

In het volgende deel van mijn artikel over de hofstede Nollenburg zal ik aandacht besteden aan het graven van de Bennebroekervaart. Deze zandvaart loopt volgens J.W. Groesbeek voor een deel over stukken land die in het laatste kwart van de zestiende eeuw waren aangekocht door Jan Huigszn. De eerste aantoonbare landaankopen van Jan Huigszn. in de omgeving van de hofstede Nollenburg dateren van 7 december 1577. Hij kocht toen van Geertruida Cornelisdr. (weduwe van Pieter Gijsbrechtszn.) een vervallen en afgebrand huis met erf en boomgaard dat ten westen grensde aan de

Het wapen van de familie Van Arkel

'Heerewech' (de Heemsteder weg of Binnenweg), en ten noorden, oosten en zuiden aan het land van Cornelis van der Laan. Mogelijk gaat het in dit geval om een huis dat tijdens het beleg van Haarlem was verwoest. Daarnaast kocht Jan Huigszn. van diezelfde Geertruida Cornelisdr. zeven morgen land dat ten westen grensde aan de Heereweg en de duinen, ten noorden aan het land van Wouter van Bekesteyn, ten oosten aan het Haarlemmermeer en ten zuiden aan het land van Cornelis Liklaasz., Dirk Mathijsz. en Cornelis van der Laan. Van deze zeven morgen was vijf hond in gebruik als teelland, terwijl de rest deels gebruikt werd als bleekland en deels als weiland. Ten tijde van deze aankopen woonde Jan Huigszn. in Heemstede. Volgens J.W. Groesbeek woonde hij in Bennebroek, maar dat wordt in de door mij bestudeerde bronnen nergens expliciet gezegd. Op 11 maart 1583 breidde Jan Huigszn. zijn grondbezit in Bennebroek opnieuw uit. Van de Haarlemse poorter Emanuel Adriaanszn. kocht hij toen viereneenhalf hond teelland, dat ten oosten grensde aan het land van Emanuel Adriaanszn., ten westen aan de wildernis en ten zuiden en noorden aan het land van Jan Huigszn. zelf. Op dat moment woonde Jan Huigszn. niet meer in Heemstede. Tussen 7 december 1577 en 11 maart 1583 was hij met zijn gezin naar Leiden verhuisd.

*Fragmentgenealogie van
Huig Willemszn.*

Tot slot verwierf Jan Huigszn. op 20 maart 1594 van zijn broer Reier Huigszn. nog anderhalf hond teelland in Bennebroek, dat ten oosten grensde aan het land van Emanuel Adriaanszn., ten zuiden aan het land van de kinderen van Gerrit Anthonisz., ten westen aan de wildernis en ten noorden aan het land van Jan Huigszn. zelf. In tegenstelling tot Jan Huigszn. woonde Reier Huigszn. in 1594 nog steeds in Heemstede. Reier Huigszn. behoorde tot de politiek-bestuurlijke elite van Heemstede, want in 1578 en 1597 wordt hij vermeld als schepen. Jan en Reier waren waarschijnlijk zoons van Huig Willemszn., die getrouwd was met een dochter van Pouwels Reierszn. Jan Huigszn. is tussen 20 maart 1594 en 3 mei 1609 in Leiden overleden. Zijn kinderen woonden in het begin van de zeventiende eeuw nog steeds in Leiden. Alleen Meinsje Jansdr. verhuisde na haar huwelijk met Pieter Adriaanszn. naar Zoeterwoude.

Op 3 mei 1609 werden de bovengenoemde stukken land door heer Hendrik van Hovine, ambachtsheer van Heemstede, gekocht van de erfgenamen van Jan Huigszn. Zoals ik eerder al schreef, was Hendrik van Hovine van plan in Bennebroek een zandvaart te graven. Helaas is het mij niet gelukt om de door Hendrik van Hovine aangekochte stukken land te plaatsen op de kaart van Pieter Bruynszn. uit 1589 of de kaart van Balthasar Floriszn. van Berkenrode uit januari 1622. Daarom is het niet mogelijk aan te geven waarom deze grond belangrijk was voor de aanleg van de nieuwe zandvaart. Overigens duurde het nog tot 26 mei 1622 voordat de nieuwe zandvaart in Bennebroek in gebruik genomen kon worden (maar daarover later meer).

Maarten van Bourgondiën

Noten:

- ¹ Mr. J.W. Groesbeek, *Bennebroek, beeld van een dorpsgemeenschap* (Zutphen 1982) 73.
- ² Noord-Hollands Archief (NHA), Archief van de Heerlijkheid Heemstede (AHH), inv. nr. 39.
- ³ Marijke Donkersloot-de Vrij, *Repertorium van Nederlandse kaartmakers, 1500-1900* (Utrecht 2003) 34; zie: http://www.maphist.nl/Repertorium_van_Nederlandse_kaartmakers.pdf.
- ⁴ NHA, AHH, inv. nr. 459C (akten van landoverdracht in verband met de Roheller Zandvaart). Zie voor de Schoollaan ook het onlangs verschenen boek *Monumenten van Heemstede en Bennebroek. Opnieuw een keuze uit de parels van de Heerlijkheden* (Heemstede 2005).
- ⁵ NHA, AHH, inv. nr. 325.
- ⁶ Een Hollandse ambachtsheerlijkheid was geen grondheerlijkheid, maar een rechtsheerlijkheid, zie: H.F.K. van Nierop, *Van ridders tot regenten. De Hollandse adel in de zestiende en de eerste helft van de zeventiende eeuw* (1984) 119.
- ⁷ J.C. Kort, "Repertorium op de grafelijke lenen in Kennemerland", in: *Ons Voorgeslacht* 44e jaargang (1989) 102-114, aldaar 109.

NIEUWE LEDEN EERSTE KWARTAAL 2006

Heemstede

Mw. M. Bos-Roggeveen
 Dhr. H.W. Campen
 Dhr. L.J. Visser
 Dhr. E. de Bruijn
 Dhr. F.H. Leloux
 Dhr. J. de Graaff
 Mw. E.M. Coppens
 Mw. A.C.M. Nierman
 Dhr. Fr. Keene
 Mw. S. v.d. Pas
 Het Oude Slot Heemstede BV
 Mw. S. Post-van Dorp
 Dhr. R.J. Pels
 Mw. E.J.M. Wolff-Veldhoven
 Dhr. Dr. L.A.M. Roorda
 Fam. P. Remeeuws / M. Verbeek

Bennebroek

Mw. C. Cupido
 Dhr. N. Dijkstra

Haarlem:

Dhr. F. v.d. Wetering

Hoofddorp

Dhr. J.A. Lobregt

Langweer

Dhr. G. van Rhijn

Heemstede heeft sinds enige tijd een buitenmuseum bij het oude pompstation van het Gemeentelijk Waterleidingbedrijf Amsterdam (voorheen Amsterdamse Waterleiding) aan de Leidsevaart. Er zijn gietijzeren afsluiters en verdeelstukken te zien. In het gebouw zelf bevindt zich een collectie van kleinere voorwerpen. Het museum beheerd door een museumcommissie, die is samengesteld uit oud-medewerkers van het bedrijf. (Foto: V.C. Klep, augustus 2005.)

UIT VOORRAAD LEVERBAAR

DeVOHB heeft voor de geïnteresseerde lezer nog een aantal uitgaven in voorraad die misschien nog niet allemaal in uw boekenkast staan. Vooral voor diegenen die nog niet zo lang lid zijn kan dit een welkome aanvulling zijn van datgene, dat u al wel heeft. Tussen haakjes staat het jaar van verschijnen. U kunt uw wens kenbaar maken aan mevrouw Anja Kroon (023- 5281008, AJM.Kroon@planet.nl).

Verkoopprijs in euro

De geschiedenis van het Huis te Heemstede (1952) (3 delen)	13,50
Deel 1 Schets van het leven van A. Pauw (1948)	4,50
Deel 2 Enkele gegevens omtrent Adriaan Pauw en het slot van Heemstede (1949)	4,50
Deel 3 Het huis en de Heren van Heemstede tijdens de Middeleeuwen (1952)	4,50
Wees- en armhuis te Heemstede 1796-1861 (1952)	8,00
Geschiedenis van Onderwijs in Heemstede deel 1 1600-1800 (1953)	5,00
Geschiedenis van Onderwijs in Heemstede deel 2 1800-1954 (1954)	5,00
Historie hofstede Paradijs later Meer en Bosch (1960)	4,00
Bennebroek, Vogelenzang Blekersdorp (1965)	4,00
Poort van het Oude Slot (tekening P. Kapsenberg) (1980)	4,50
Zo zijn Heemstede en Bennebroek (1984)	4,00
Adriaan Pauw (1585-1653), staatsman en ambachtsheer (1985)	10,50
Verjaardagskalender met reproductie van oude prenten buitenplaatsen	1,00
De geschiedenis van het buitengoed Bosbeek in Heemstede en van het adellijk geslacht Van Merlen (1987)	6,00
Van achter de Blauwen Engel: Hervormd Heemstede in de 17e eeuw (1987)	6,50
Heruitgave plattegrond Heemstede van 1929 (1988?)	5,00
Eiland in de stroom, Hervormd Heemstede in de 18e eeuw (1988)	6,50
Heemstede-Bennebroek 1907-1931: een gids door de jaren (1988)	2,30
Gezondheidszorg in Heemstede (1988)	6,00
Heemstedse Gemeentepolitiek in de jaren tussen omstreeks 1750 en 1900 (1989)	4,50
Zes reproducties van oude prentbriefkaarten (1990)	1,00
De geschiedenis van het orgel in de dorpskerk te Bennebroek (1992)	3,50
Heemstede, Berkenrode en Bennebroek; drie heerlijkheden in Zuid-Kennemerland (1992)	8,00
Het Huis te Bennebroek en zijn bewoners (1992)	6,50
Kroniek van het jaar 1895 Heemstede en Bennebroek (1994)	2,00
De ondergrondse pers in Heemstede 1940-1945 (1995)	2,50
Vier constructies voor een plek (Oude Slot) (1995)	1,00
De tijden veranderen: burgemeesters Heemstede en Bennebroek 1811-1997 (1997)	9,10
Vijftig jaar van oud naar nieuw 1947-1997 (1997)	4,00
Videoband: een wandeling door Heemstede en Bennebroek (1997)	6,50
Ons dorp Heemstede en Bennebroek. Geschreven voor de jeugd (1997)	2,50
Hartekampkaart uit 1706; facsimile-uitgave en een toelichting (1999)	2,50
Zorg aan de duinrand: Kennemeroord, Kennemerduin, Parkzicht, Westerduin (2000)	15,00
Vier eeuwen Voorkeoek-1penrode; een historische buitenplaats in Heemstede (2001)	7,00
40 jaar Heemsteeds kunstkring (2002)	1,00
Facsimile van kaart van W. Blaeu uit 1631 van Rijnland en Amstelland (2004)	3,00
Monumenten van Heemstede: een keuze uit de parels van de Heerlijkheid (2004)	10,00
Monumenten van Heemstede en Bennebroek: opnieuw een keuze uit de parels van de Heerlijkheden (2005)	12,00

Verder zijn er van diverse afleveringen van het VOHB-tijdschrift HeerlijkHeden nog losse nummers beschikbaar voor 2,50 euro per stuk.

*Tegeltabbeaun van de
voormalige Wasserij
Peeperkorn aan de
Blekersvaartweg.
Het hangt nu boven
de verbinding tussen
de Blekersvaartweg en
het Bleekveld, slechts
enkele meters van de
plaats waar Wasserij
Peeperkorn vroeger
gevestigd was.
(Foto: V.C. Klep,
september 2005)*

het pompstation DRINKWATERMUSEUM?

*Zal deze wens ooit in
vervulling gaan?
(Foto: V.C. Klep,
augustus 2005)*

Doelstelling en activiteiten

Het bevorderen van kennis over en belangstelling voor de geschiedenis van Heemstede en Bennebroek en de zorg voor het karakterbehoud van hetgeen van historische, stedenbouwkundige, architectonische en/of landschappelijke betekenis is.

De vereniging geeft het kwartaalschrift *HeerlijkHeden* en historische publicaties uit, organiseert excursies, geeft lezingen, werkt mee aan de jaarlijkse Open Monumentendagen en is alert op de instandhouding van karakteristieke elementen in beide gemeenten.

Lidmaatschap

Aanmelding, opzegging en adreswijziging uitsluitend schriftelijk bij de ledenadministratie of via de website www.oudheemstede-bennebroek.nl

Het lidmaatschap loopt jaarlijks door, behoudens schriftelijke opzegging vóór 1 november.

De contributie bedraagt minimaal € 15,- per jaar, na ontvangst van een acceptgiro over te maken op postbanknummer 27 35 06 ten name van penningmeester VOHB, Heemstede.

Kopij

Kopij voor *HeerlijkHeden* nummer 128 vóór 1 april inleveren.

*Bennebroek, Park 's Gravenmade, met op de achtergrond de watertoren van De Geestgronden. Omdat het instituut (destijds 'Vogelenzang' genaamd) veel water gebruikte, werd indertijd een eigen watertoren gebouwd.
(Foto V.C. Klep, september 2005.)*

*Het Spaarneziekenhuis, lokatie Heemstede, werd als ziekenhuis gesloten op 2 januari 2005. Op deze foto ziet u de ingang van de nieuwe poliklinieken en de dagverpleging.
(Foto V.C. Klep, april 2005.)*

